

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 137-138 • SERIE NOUĂ • Iunie - Septembrie 2025
REVISTA ASOCIAȚIEI ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.
FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT.
CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELATII INTERETNICE

Trăim vremuri dificile. Oricare îți este părerea, în ziua de azi este riscant să fii sincer chiar față de membrii propriei familii, nu mai zic față de cunoștințe, prieteni etc. O opinie diferită, afinitate sau o altă simpatie atrag constant discuții contradictorii și, nu de puține ori, divergențe conflictuale care ne îndepărtează unii de alții și întrerup prietenii. Mințile manipulate sunt ocupate cu tot felul de informații și știri, multe contradictorii sau false. Spiritele sunt inflamate, însă funcționează proverbiala răbdare mioritică ce temperează spiritele *belicoase*. Deviațiile de la principiile democratice, de la promisiunile făcute în campaniile electorale, se fac simțite și acumulează tensiuni. Asistăm la evenimente care ne marchează existența și, cu toată dorința multora de a nu se implica, toți sunt atinși de flama nemulțumirilor.

Pentru cei ce fac parte din comunitatea italiană istorică, nemulțumirile generale se suprapun și peste cele particulare pe care, de mulți ani, încercăm să le rezolvăm cu înțelegere. Facem referire la tratamentul discriminatoriu aplicat etniei italiene în privința minorităților incluse în ceea ce s-a numit în trecut „Grupul Parlamentar al Minorităților Naționale” din Parlamentul României, care a fost dizolvat prin efectul legii și ca urmare a ultimelor alegeri din anul 2024. Este o situație de nemulțumire, ce trebuie să se oprească prin repunerea în drepturi a deputatului minorității italiene și recuperarea penalităților aplicate. De aceea, membrii comunității și ai Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT. fac apel la buna conviețuire după principiile egalității de tratament, a nediscriminării și a respectării Constituției țării, dar și a tratatelor la care România a aderat.

de
Ioana Grosaru

traduzione
Clara Mitola

Despre egalitate și conviețuire democratică

Su uguaglianza e convivenza democratica

Viviamo tempi difficili. A prescindere da quale sia il parere, oggi è rischioso essere sinceri perfino con i membri della propria famiglia, figuriamoci con conoscenti, amici ecc. Un'opinione differente, un'affinità o una simpatia diversa suscitano costantemente discussioni contraddittorie e, non di rado, divergenze conflittuali che ci allontanano gli uni dagli altri e interrompono le amicizie. Le menti manipolate sono occupate da informazioni e notizie di ogni sorta, molte delle quali contraddittorie o false. Gli animi s'inflammmano ma funziona la proverbiale pazienza mioritica che tempera gli spiriti *bellicosi*. Le deviazioni dai principi democratici, dalle promesse fatte durante le campagne elettorali si fanno sentire e accumulano tensioni. Assistiamo a eventi che segnano la nostra esistenza e, nonostante in molti non desiderino lasciarsene coinvolgere, tutti sono lambiti dalla fiamma del malcontento.

Per i membri della comunità italiana storica, le insoddisfazioni generali si sovrappongono a quelle particolari che, da molti anni, cerchiamo di risolvere con comprensione. Ci riferiamo al trattamento discriminatorio riservato all'etnia italiana rispetto alle minoranze incluse in quello che in passato era chiamato «Gruppo parlamentare delle minoranze nazionali» del Parlamento di Romania, che è stato sciolto in base alla legge e a seguito delle ultime elezioni del 2024. Si tratta di una situazione di insoddisfazione, che deve cessare attraverso il ripristino dei diritti del deputato della minoranza italiana e il recupero delle sanzioni applicate. Per questo motivo, i membri della comunità e dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. lanciano un appello a favore di una convivenza pacifica nel rispetto dei principi di parità di trattamento, non discriminazione e rispetto della Costituzione del paese, nonché dei trattati a cui la Romania ha aderito.

CÂTEVA CÂNDURI

IUNIE-SEPTEMBRIE

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATA ÎN 2007

NR. 137-138 · SERIE NOUĂ
Iunie - Septembrie
2025

ISSN 1843-2085

Revistă editată de
Asociația Italianilor din
România - RO.AS.IT.
cu sprijinul financiar al
Guvernului României, prin
Departamentul pentru Relații
Interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru
Ioana Grosaru

Director
Ioana Grosaru

Redactor-șef
Olivia Simion

Redactori
Clara Mitola
Mihaela Profiriu Mateescu

Design & producție
squaremedia.ro

Răspunderea pentru conținutul
articolelor aparține exclusiv autorilor.

© 2025 Asociația Italianilor din România
- RO.AS.IT. © Nicio parte din această
publicație nu poate fi reprodusă sau
transmisă în niciun mod, sub nicio
formă, fără consimțământul scris al
deținătorilor de copyright.

Asociația Italianilor
din România - RO.AS.IT.
asociație cu statut de utilitate publică
Str. I.L. Caragiale nr. 24
020045 București
Tel.: +4 0372 772 459
Fax: +4 021 313 3064
secretariat@roasit.ro

www.roasit.ro

ACTUALITATE / ATTUALITÀ

foto: RO.AS.IT.

- 04 | RO.AS.IT. a deschis vara cu sărbătoare, artă și spiritualitate · RO.AS.IT. ha inaugurato l'estate con festeggiamenti, arte e spiritualità
- 07 | Un sfârșit de vară antrenant · Un'esaltante fine estate
- 11 | Giorgio Armani. Va croi pentru veșnicie · Cucirà per sempre

CULTURĂ / CULTURA

foto: pinterest.com

- 12 | Ecoul unei zile de 16 octombrie · L'eco di un 16 ottobre
- 15 | Il libro sospeso...
- 20 | Dall'oblio alla rinascita: identită, cultura e fede degli italiani in Romania. Intervista a Olivia Simion · De la uitare la renaștere: despre identitate, cultură și credință la italienii din România. Interviu cu Olivia Simion
- 26 | Pe urmele constructorilor și arhitecților italieni. Despre meseriași și specialiști ai zidurilor. Partea a șasea · Sulle tracce di costruttori e architetti italiani. Su operai e specialisti delle costruzioni. Sesta parte
- 31 | Dialoguri literare. Despre Italia, România și punți poetice. Interviu cu Daniel D. Marin · Dialoghi letterari. Di Italia, Romania e ponti poetici. Intervista con Daniel D. Marin
- 36 | L'autunno delle tradizioni: colori, sapori e feste della stagione del raccolto · Toamna tradițiilor: culori, arome și sărbători ale sezonului recoltei

SOCIETATE / SOCIETÀ

foto: Daniela Doru

- 39 | Pagine di scuola. Alla scoperta del mondo. Un'esperienza italo-romena indimenticabile o, per meglio dire, tre · Pagina școlii. Descoperind lumea. O experiență italo-română de neuitat – sau, mai bine zis, trei
- 44 | Itinerario turistico. Randazzo e il miracolo della città nera · Itinerar turistic. Randazzo și miracolul orașului negru
- 47 | Ricette · Rețete. Dentice all'acqua pazza

RO.AS.IT. a deschis vara cu sărbătoare, artă și spiritualitate

La Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. sezonul estival începe, invariabil, cu sărbătoare, pentru că în fiecare an întâmpinăm cu multă bucurie la începutul verii Ziua Republicii Italiene, celebrată în 2 iunie. Așadar, nici anul acesta nu a făcut excepție, iar sfârșitul primăverii și începutul verii ne-au adus două evenimente frumoase la Casa d'Italia din București.

VOCILE TINERE NE-AU ÎNCÂNTAT DIN NOU CU OCAZIA ZILEI REPUBLICII ITALIENE

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. a sărbătorit Ziua Națională a Italiei, conform obiceiului format în ultimii ani, un pic anticipat, prin concertul devenit deja tradițional „Voci tinere în recital”, ce îi are ca protagoniști pe studenții de la clasa doamnei prof. univ. dr. Bianca Luigia Manoleanu de la Universitatea Națională de Muzică din București, membră a asociației și a comunității italiene istorice din țara noastră. Concertul, aflat la cea de-a VII-a ediție, s-a bucurat și în acest an de înaltul patronaj al Ambasadei Republicii Italiene la București, iar Excelența Sa, domnul ambasador Alfredo Maria Durante Mangoni, prezent la eveniment, a vorbit despre alegerea istorică a Italiei de a porni pe calea republicană, democratică, după o perioadă profund marcată de tragediile regimului fascist și ale celui de-Al Doilea Război Mondial.

Mesajul doamnei deputat Ioana Grosaru, președintele Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT., a fost unul marcat de emoție, și a punctat importanța democrației în momentele de cumpănă ale unei națiuni, Italia alegându-și în urmă cu 79 de ani drumul republican prin referendum național, în care au votat pentru prima dată și femeile. De asemenea, Doamna Grosaru a adresat cuvinte de laudă tinerelor talente aflate la început de drum, care au delectat publicul cu piese din repertoriul clasic internațional, ce le-au pus în valoare vocile extraordinare, talentul și

Per l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. la stagione estiva inizia sempre con dei festeggiamenti, perché ogni anno accogliamo con molta gioia l'inizio dell'estate con la Festa della Repubblica italiana, celebrata il 2 giugno. E nemmeno quest'anno è andata diversamente, così la fine della primavera e l'inizio dell'estate ci hanno donato bellissimi eventi alla Casa d'Italia di Bucarest.

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

LE GIOVANI VOCI CI HANNO AMMALIATO DI NUOVO PER LA FESTA DELLA REPUBBLICA ITALIANA

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., onorando un'abitudine nata negli ultimi anni, ha celebrato un po' in anticipo la Festa della Repubblica Italiana, con il concerto diventato già tradizionale «Giovani voci in

RO.AS.IT. ha inaugurato l'estate con festeggianti, arte e spiritualità

munca: Bianca Vlad, Iulia Munteanu, Teodora Grumeza, Ștefan Nicolae, Rozalba Sandu, Liviu Zăhărăchescu, Isabela Stănescu, Medge Allouchery, Georgiana Costache, Maria Gugu. Tinerii au fost acompaniați la pian, ca de obicei, de neobosita lor profesoară, conf. univ. dr. Raluca Ouatu.

Anul acesta, RO.AS.IT. a pregătit, pentru publicul mai puțin familiarizat cu istoria Italiei, și câteva panouri cu fotografii istorice care au arătat parcursul și contextul istoric în care a avut loc proclamarea Republicii Italiene în 1946. Drumul Italiei de la cei douăzeci de ani de fascism, trecând prin devastatorul Al Doilea Război Mondial, până la abrogarea monarhiei și alegerea drumului democratic și republican prin referendum național a putut fi observat prin fotografii evocatoare ale acelor epoci tumultuoase.

PREZENTAREA CĂRȚII *DIALOG CU MAMA* – CĂLĂTORIE PRINTRE ENERGII ȘI ACORDURI MUZICALE

Unul dintre obiectivele Asociației Italienilor din România - RO.AS.IT. este și acela de a promova activitatea creativă a membrilor săi. De aceea, Casa d'Italia a găzduit vineri, 6 iunie, prezentarea cărții „Dialog cu mama”, un volum despre cum să fii bine trupește și sufletește, al autorilor Mihaela Profiriu Mateescu și Claudiu Simion, mamă și fiu. Cartea explorează sfere poate mai puțin accesibile unui public larg, precum energiile, fizica cuantică, terapiile complementare, spiritualitatea și este un ghid pentru

recital», i cui protagonisti sono stati gli studenti della prof.ssa dell'Università Nazionale di Musica di Bucarest, Bianca Luigia Manoleanu, membra dell'associazione e della comunità storica italiana del nostro paese. Il concerto, giunto alla sua VII edizione, si è svolto anche stavolta sotto il patrocinio dell'Ambasciata della Repubblica Italiana a Bucarest, e Sua Eccellenza, l'ambasciatore Alfredo Maria Durante Mangoni, presente all'evento, ha parlato della storica decisione italiana di imboccare la strada repubblicana e democratica, dopo un periodo profondamente segnato dalle tragedie del regime fascista e della Seconda Guerra Mondiale.

Il messaggio della deputata Ioana Grosaru, presidente dell'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT. è stato pieno d'emozione, sottolineando l'importanza della democrazia nei momenti di svolta di un paese, quando l'Italia ha scelto il suo percorso repubblicano 79 anni fa attraverso un referendum nazionale, in cui anche le donne hanno votato per la prima volta. Allo stesso modo, la signora Grosaru ha elogiato i giovani talenti all'inizio della loro carriera, che hanno deliziato il pubblico con brani del repertorio classico internazionale, sfoggiando le loro voci straordinarie, il loro talento e il loro duro lavoro: Bianca Vlad, Iulia Munteanu, Teodora Grumeza, Ștefan Nicolae, Rozalba Sandu, Liviu Zăhărăchescu, Isabela Stănescu, Medge Allouchery, Georgiana Costache, Maria Gugu. I ragazzi sono stati accompagnati al pianoforte, come sempre, dalla loro instancabile insegnante, la professoressa Raluca Ouatu.

„modelarea unor personalități pozitive și a unor oameni de bine”, așa cum aprecia doamna deputat Ioana Grosaru.

Întâlnirea s-a bucurat și de un program artistic încântător, oferit de Medge Allouchery, masterandă la Universitatea Națională de Muzică din București și fostă studentă a doamnei prof. univ. dr. Bianca Luigia Manoleanu, și de trioul format din Maria Ene, soprană, Andrei Cozma, clarinetist, și Alexandru Dumitru, pianist, elevi la Colegiul Național de Muzică „George Enescu”, coordonați de prof. Felix Constantin Goldbach, inspectorul minorității italiene din cadrul Inspectoratului Școlar București.

Quest'anno la RO.AS.IT. ha preparato, pensando anche a un pubblico meno esperto di storia italiana, alcuni pannelli con fotografie storiche che mostrano il percorso e il contesto storico in cui è avvenuta la proclamazione della Repubblica Italiana nel 1946. Grazie a fotografie evocative di quei tempi tumultuosi, è stato possibile osservare il percorso dell'Italia dal ventennio fascista, attraverso la devastazione della Seconda Guerra Mondiale, fino all'abrogazione della monarchia e alla scelta democratica e repubblicana con il referendum nazionale.

PRESENTAZIONE DEL LIBRO *DIALOGO CON MIA MADRE* – VIAGGIO TRA ENERGIE E ACCORDI MUSICALI

Uno degli obiettivi dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. è anche quello di promuovere l'attività creativa dei propri membri. Per questo motivo, il 6 giugno, Casa d'Italia ha ospitato la presentazione del libro *Dialog cu mama*, un volume su come sentirsi meglio nel corpo e nello spirito, degli autori Mihaela Profiriu Mateescu e Claudiu Simion, madre e figlio. Il libro esplora sfere forse meno accessibili a un pubblico largo, come le energie, la fisica quantica, le terapie complementari, la spiritualità ed è una guida per «modellare personalità positive e persone perbene», come ha apprezzato la deputata Ioana Grosaru.

L'incontro è stato accompagnato anche da un incantevole programma artistico, offerto da Medge Allouchery, masteranda presso l'Università Nazionale di Musica di Bucarest ed ex studentessa della docente universitaria dott. ssa Luigia Manoleanu, e dal trio formato da Maria Ene, soprano, Andrei Cozma, clarinetista, e Alexandru Dumitru, pianista, alunni del Collegio Nazionale di Musica «George Enescu», coordinati dal prof. Felix Constantin Goldbach, ispettore della minoranza italiana presso l'Ispettorato Scolastico di Bucarest.

Un sfârșit de vară antrenant

de
Olivia Simion

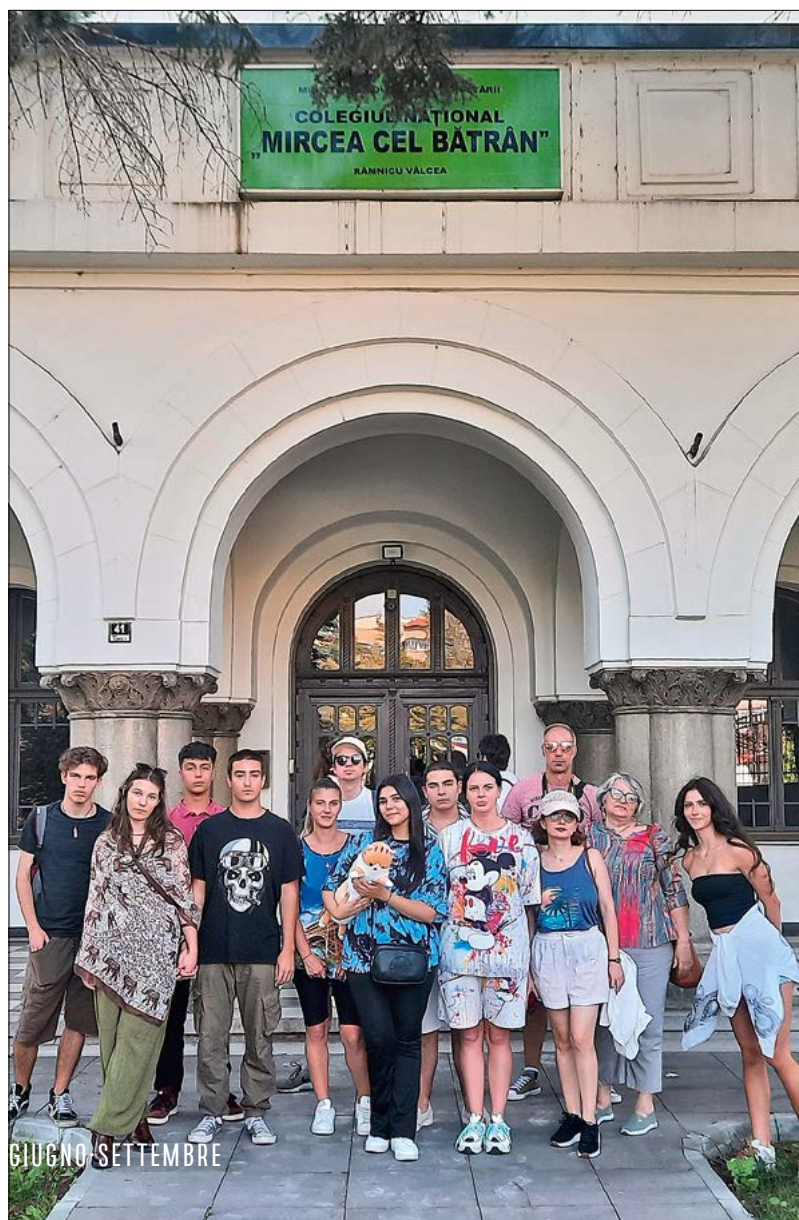
traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

Proiectul „Europolis” dedicat tinerilor a pornit cu dezideratul de a forma un nucleu de tineri implicați în viața asociației, care să fie informați despre istoria emigrației italiene în diverse zone ale țării, acolo unde se desfășoară tabăra. Putem spune că și în acest an ne-am atins obiectivele, deoarece mulți dintre participanții acestei ediții au fost prezenți și în taberele trecute, creându-se astfel legături mai trainice între ei, iar locația taberei ne-a permis să aprofundăm aspecte ale emigrației italienilor în județul Vâlcea, unde mărturiile măiestriei lor sunt încă vizibile în edificiile și monumentele pe care ni le-au lăsat moștenire.

Așa cum ne-am obișnuit în ultimii ani, și în 2025 Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT. a organizat un proiect pentru tinerii comunității italiene din țară: Tabăra de Tineret „Europolis”, care valorifică lunga experiență pe care o are asociația în organizarea de tabere pentru copii, s-a desfășurat la Căciulata, în județul Vâlcea, între 27 august și 5 septembrie 2025. Anul acesta, tabăra a ajuns la a treia ediție în formula dedicată tinerilor și a reunit participanți din comunitatea italiană din România care au luat parte la activități și workshopuri menite să strângă legăturile dintre ei și să le ofere cunoștințe utile pentru formarea lor continuă.

Come ci siamo abituati a fare negli ultimi anni, anche nel 2025 l'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT. ha organizzato un progetto per i giovani della comunità italiana nazionale: il Campo Giovanile «Europolis», che valorizza la lunga esperienza dell'associazione nell'organizzazione di campi estivi per ragazzi, si è svolto a Căciulata, nella contea di Vâlcea, dal 27 agosto al 5 settembre 2025. Quest'anno il campo è arrivato alla sua terza edizione nella formula dedicata ai giovani e ha riunito partecipanti della comunità italiana di Romania che hanno preso parte ad attività e workshop, atti a favorire la creazione di legami e ad offrire conoscenze utili alla loro continua formazione.

GIUGNO/SETTEMBRE

Startul activităților din Tabăra de Tineret „Europolis” s-a dat în 28 august 2025 cu workshopurile de actorie din zilele de joi și vineri în care Mihai Savu, actor la Teatrul „Alexandru Davila” din Pitești, le-a fost ghid tinerilor în jocurile și exercițiile care au creat coeziune în grup și i-au ajutat să capete curaj în a se exprima și manifesta în fața celorlalți. La capătul celor două zile de lucru, tinerii, grupați pe echipe, au improvizat câte o mică scenetă pe teme date, iar rezultatele au fost îmbucurătoare.

Tot joi, 28 august, tinerii au avut oportunitatea de a vizita Muzeul de Artă „Casa Simian” din Râmnicu Vâlcea, unde gazdă le-a fost domnul Gheorghe Dican, muzeograf, artist plastic și vicepreședinte al UAP din România, ce le-a vorbit despre colecțiile de artă găzduite de muzeu, iar artista Angela Tomaselli le-a prezentat expoziția „Dialogul artelor”, ce reunește lucrări mai vechi și mai noi ale artistei, precum și ale regretatului Eugen Holban. Tot la muzeu, domnul Florin Epure, istoric și director al Direcției pentru Cultură Vâlcea, le-a ținut o prelegere despre istoria italienilor din județul Vâlcea, indicându-le pe cei mai prolifici constructori italieni care au schimbat fața județului în urmă cu mai bine de un secol, principalele edificii ridicate de ei și, evident, nu putea lipsi din poveste Brezoiul, loc de rezonanță pentru emigrația italiană din România.

După atâtea informații acumulate, vineri după-masa a venit și timpul relaxării, o plimbare pentru încărcat bateriile pe Alea de cură balneară Căciulata - Călimănești, la Mănăstirea Ostrov și pe malul Oltului.

Ultimul weekend de august a îmbinat vizitele de studiu cu relaxarea, tinerii participanți având oportunitatea de a merge la Brezoi, localitate

Il progetto «Europolis» dedicato ai giovani è partito con l'intento di formare un nucleo di giovani implicati nella vita dell'associazione e che conoscano la storia della migrazione italiana nelle diverse zone del paese, dove si svolge il campo. Possiamo dire che anche quest'anno l'obiettivo è stato raggiunto, poiché molti dei partecipanti a questa edizione erano presenti anche nei campi passati, creando così legami umani di più lunga durata, mentre il luogo in cui si è tenuto il campo ci ha permesso di approfondire aspetti legati alla migrazione italiana in Vâlcea, in cui i segni della loro maestria sono ancora visibili negli edifici e monumenti che ci hanno lasciato in eredità.

L'avvio delle attività del Campo Giovanile «Europolis» è avvenuto il 28 agosto 2025, con un workshop di recitazione nelle giornate di giovedì e venerdì, in cui Mihai Savu, attore presso il Teatro «Alexandru Davila» di Pitești, ha coinvolto i ragazzi in giochi ed esercizi che hanno creato coesione nel gruppo e hanno dato a tutti il coraggio di esprimersi e manifestarsi di fronte agli altri. Alla

puternic legată de emigrația italiană în România, unde artista Angela Tomaselli i-a primit în atelierul său și le-a vorbit despre culori și despre operele sale, iar duminică au vizitat salina Ocnele Mari, unde au vizionat Salonul Național de Artă Contemporană, curatoriat de Gheorghe Dican, și au profitat de zona de agrement din salină.

Noua săptămână a început cu două zile de workshopuri intense, în care Cristian Avram, director general adjunct la Opera Națională Română din Cluj-Napoca, le-a împărtășit din bogata sa experiență în antreprenoriat și management al proiectelor în domeniul artistic în trei întâlniri foarte interesante, solicitante, dar

și extrem de utile pentru dezvoltarea tinerilor. Aceștia au învățat cum să scrie proiecte culturale și domnul Avram i-a îndrumat în conceperea unui posibil proiect menit pentru comunitatea italiană din țară.

Nu a lipsit nici o deplasare la Râmnicu Vâlcea, unde participanții au vizitat câteva edificii și monumente construite de Antonio Copetti: liceele „Mircea cel Bătrân” și „Alexandru Lahovari”, bustul lui Constantin Brâncoveanu

fine delle due giornate di attività, i ragazzi divisi in squadre hanno improvvisato alcune scenette su un tema dato, con risultati apprezzabili.

Sempre giovedì, 28 agosto, i giovani hanno avuto la possibilità di visitare il Museo d'Arte «Casa Simian» di Râmnicu Vâlcea, dove sono stati accolti da Gheorghe Dican, museografo, artista plastico e vicepresidente dell'UAP (Unione degli Artisti Plastici) di Romania, che ha parlato delle collezioni d'arte ospitate dal museo, mentre l'artista Angela Tomaselli ha presentato ai ragazzi la mostra «Dialogul artelor» (Il dialogo delle arti), che riunisce opere più vecchie e più recenti dell'artista, nonché del compianto Eugen Holban. Sempre al museo, Florin Epure, storico e direttore della Direzione per la Cultura di Vâlcea, ha tenuto una conferenza sulla storia degli italiani nella contea di Vâlcea, indicando i costruttori italiani più prolifici che hanno cambiato il volto della zona più di un secolo fa, i principali edifici da loro costruiti e ovviamente raccontando anche di Brezoi, luogo di grande risonanza per l'emigrazione italiana in Romania.

Dopo aver accumulato così tante informazioni, venerdì pomeriggio è arrivato il momento di rilassarsi e ricaricare le batterie passeggiando lungo il sentiero termale Căciulata-Călimanești, al Monastero Ostrov e sulle rive dell'Olt.

L'ultimo weekend di agosto ha unito le visite di studio e lo svago, poiché i giovani partecipanti hanno avuto l'opportunità di andare a Brezoi, località profondamente legata alla migrazione italiana in Romania, dove l'artista Angela Tomaselli li ha accolti nel suo atelier e ha parlato dei colori, delle sue opere, mentre domenica sono state visitate le saline Ocnele Mari e il Salone Nazionale di Arte Contemporanea, gestito dal curatore Gheorghe Dican, e i ragazzi hanno approfittato della zona ricreativa delle saline.

La nuova settimana è iniziata con due giorni di workshop intensi, in cui Cristian Avram, direttore generale aggiunto dell'Opera Nazionale Romana di Cluj-Napoca, ha condiviso la sua ricca esperienza nell'imprenditoria e nella gestione di progetti d'ambito artistico in tre incontri molto interessanti, impegnativi ma anche estremamente utili per la crescita dei giovani partecipanti. Questi ultimi hanno imparato a scrivere progetti culturali e il signor Avram li ha guidati nell'ideazione di un possibile progetto destinato alla comunità italiana del paese.

Un'esaltante
fine estate

din fața Primăriei, Monumentul Independenței și monumentul din Parcul Zăvoi. Astfel, aceștia au putut să intre în contact direct cu măiestria italianilor, vizibilă și astăzi în construcțiile lor, care au contribuit la dezvoltarea României moderne.

Ziua de miercuri, 3 septembrie, a fost una de binemeritată relaxare după un început de săptămână solicitant, participanții din tabără având ocazia să viziteze mănăstiri reprezentative din zonă, precum Cozia, Berislăvești, Stânișoara și Turnu, să se distreze la Acqua Park și să se plimbe cu vaporelul pe Olt.

După o săptămână bogată în activități diverse și interesante, experiențe unice, prietenii noi sau solidificate și multe cunoștințe acumulate, Tabăra de Tineret „Europolis - 2025” a ajuns la final în 5 septembrie 2025, marcând una dintre cele mai reușite ediții ale taberelor organizate de RO.AS.IT. La încheierea oficială din 4 septembrie a avut loc cina festivă, s-au tras concluziile, s-au vizionat instantanee din tabără, tinerii artiști prezenți printre participanți au susținut un program muzical, iar doamna președinte Ioana Grosaru le-a înmănat diplomele de participare.

E non poteva mancare una gita a Râmnicu Vâlcea, dove i partecipanti hanno visitato alcuni degli edifici e monumenti costruiti da Antonio Copetti: i licei «Mircea cel Bătrân» e «Alexandru Lahovari», il busto di Constantin Brâncoveanu di fronte al Municipio, il Monumento dell'Indipendenza e quello all'interno del Parco Zăvoi. Così, i ragazzi sono entrati in contatto diretto con la maestria degli italiani, tuttora visibile nelle opere con cui hanno contribuito allo sviluppo della Romania moderna.

Mercoledì 3 settembre è stata una giornata di meritato relax dopo un inizio di settimana impegnativo, in cui i ragazzi hanno potuto visitare monasteri rappresentativi della zona, come Cozia, Berislăvești, Stânișoara e Turnu, divertirsi all'Acqua Park e fare una gita in battello sul fiume Olt.

Dopo una settimana ricca di attività diverse e interessanti, esperienze uniche, nuove amicizie o amicizie consolidate e molte conoscenze accumulate, il Campo Giovanile «Europolis - 2025» si è concluso il 5 settembre 2025, segnando una delle edizioni di maggior successo tra i campi organizzati dalla RO.AS.IT. Durante la conclusione ufficiale del 5 settembre si è tenuta una cena di festeggiamento, sono state tirate le somme, sono state proiettate alcune immagini del campo, i giovani artisti presenti tra i partecipanti hanno presentato un programma musicale e la presidente Ioana Grosaru ha consegnato loro gli attestati di partecipazione.

Va croi pentru veșnicie

Giorgio Armani a încetat din viață pe 4 septembrie 2025, la vârsta de 91 de ani, lăsând în urmă o moștenire care a modelat imaginea Italiei în lume prin eleganță și rafinament. Nu a fost doar un creator de modă, ci și un ambasador al culturii italiene, capabil să transforme stilul său personal într-un fenomen global. De la costumele masculine de o grație distinsă, la colecțiile îndrăznețe dedicate femeilor, Armani a creat un etalon în lumea modei care a inspirat, inspiră și va inspira generații întregi și a consolidat reputația orașului Milano ca o adevărată capitală a modei globale.

Contribuția sa nu s-a limitat la îmbrăcăminte. Armani a fost un om complex, pasionat întru totul de arte – a lăsat câte o urmă în domenii precum design interior, arhitectură, hoteluri, restaurante și spații academice, toate unite printr-un accent pe onestitate artistică, opulență de bun gust și confort. În colaborare cu arhitecți precum César Pelli și, mai ales, Tadao Ando, a dat viață unor clădiri emblematiche, de la hotelurile Armani din Milano și Dubai până la spații expoziționale precum Armani/Silos. Astfel, estetica sa a trecut dincolo de podium, configurând moduri de a locui și de a trăi orașul, cultura sau chiar vacanța. Viziunea sa a devenit o adevărată cultură, pentru mulți un ghid în preferințe de natură artistică.

Armani a apărut constant producția națională, refuzând să își mute atelierele în afara Italiei și protejând, astfel, atât locurile de muncă autohtone, cât și tehnicile tradiționale de manufactură. În același timp, a sprijinit inițiative culturale și artistice, transformându-și arhiva într-un veritabil muzeu al modei contemporane și susținând expoziții care au pus în valoare patrimoniul vizual italian, din care amintim proiectele ample realizate cu Politecnico di Milano. Moartea lui Armani marchează sfârșitul unei ere pentru modă și un nou capitol al poveștii de succes a Italiei ca lider cultural mondial.

Giorgio Armani è venuto a mancare il 4 settembre del 2025, all'età di 91 anni, lasciando dietro di sé un'eredità che ha modellato l'immagine dell'Italia nel mondo, per la sua eleganza e raffinatezza. Non è stato solo un creatore di moda ma un ambasciatore della cultura italiana, capace di trasformare il suo stile in un fenomeno globale. Dalla distinta grazia degli abiti maschili alle audaci collezioni femminili, Armani ha creato uno standard nel mondo della moda che ha ispirato, ispira e continuerà a ispirare intere generazioni, consolidando la reputazione di Milano come vera capitale della moda globale.

Il suo contributo non si è limitato all'abbigliamento. Armani è stato un uomo complesso, appassionato di tutte le arti – ha lasciato un segno in settori come l'interior design, l'architettura, gli hotel, i ristoranti e gli spazi accademici, tutti accomunati da una particolare attenzione per l'onestà artistica, l'opulenza di buon gusto e il comfort. In collaborazione con architetti come César Pelli e soprattutto Tadao Ando, ha dato vita ad alcuni edifici emblematici, dagli hotel Armani di Milano e Dubai fino a spazi espositivi come l'Armani/Silos. Così la sua estetica è andata ben oltre la passerella, configurando modi di abitare e di vivere la città, la cultura e perfino le vacanze. La sua visione è diventata una vera e propria cultura, per molti una guida nelle preferenze di natura artistica.

Armani ha costantemente difeso la produzione nazionale, rifiutando di trasferire i suoi atelier fuori dall'Italia e in questo modo ha protetto sia i posti di lavoro autoctoni, sia le tecniche di manifattura tradizionali. Allo stesso tempo, ha sostenuto iniziative culturali e artistiche, trasformando il suo archivio in un vero e proprio museo della moda contemporanea e sostenendo mostre in grado di valorizzare il patrimonio visuale italiano, tra cui ricordiamo i vasti progetti con il Politecnico di Milano. La morte di Armani segna la fine di un'epoca per la moda e un nuovo capitolo nella storia del successo italiano come leader nella cultura mondiale.

Cucirà per sempre

de
Roberto Davide
Casalino

traduzione
Clara Mitola

GIUGNO-SETTEMBRE

În urmă cu câțiva ani, cercetările mele pe la arhivele naționale în căutarea italienilor din Moldova mi-au scos la iveală câțiva reprezentanți ai unei familii italiene, Cezura. Din datele sumare pe care le-am găsit despre ei, concluzionam atunci că această familie s-a deplasat destul de mult pe teritoriul românesc, în căutare de muncă, întrucât frații păreau să fie născuți fiecare în altă localitate. Spuneam atunci că mi se părea că această familie era un bun exemplu despre mobilitatea italienilor emigranți, care, nu doar că își părăseau țara în căutarea unui trai mai bun, dar, odată ajunși în noua țară de destinație,

dădeau dovadă de o flexibilitate foarte mare și continuau să se mute acolo unde era nevoie de ei sau unde găseau condiții mai bune de lucru. După ani și ani, am primit un mail de la o descendentă a acestei familii, care mi-a confirmat bănuielile, așa cum veți putea citi în paginile următoare. Aveam să află cu această ocazie și că numele italian al familiei era, de fapt, Chiesura, românizat ulterior în Cezura.

Am avut plăcerea de a o întâlni pe Oana Ciobotaru când am fost cu doamna președinte, Ioana Grosaru, la Piatra Neamț să ne cunoaștem și să investigăm mai multe despre această

numeroasă familie, pentru că ne dorim să încurajăm oamenii care sunt mândri și curioși de originile lor italiene, să le scoatem la lumină povestea și să o publicăm, așa cum am făcut de-a lungul anilor în paginile revistei noastre cu multe familii de italieni. Oana Ciobotaru este unul dintre acei oameni pe care îi căutam, acei oameni datorită cărora rădăcinile nu se uită și nu se pierd, pentru că și-a cercetat istoria familiei cu pasiune și dedicare, iar legătura dintre ea și strămoșii săi pare să fie una extrem de puternică, în ciuda timpului care îi separă. (Olivia Simion)

Ecoul unei zile de 16 octombrie

Luni, 16 octombrie 1843 se naștea la Ponte nelle Alpi (Regatul Lombardia-Veneția, parte a Imperiului Austriac), Luigi Chiesura, inițiatorul poveștii familiei sale pe țărâm românesc. Luni, 16 octombrie 1978, se naștea la Piatra Neamț, stră-stră-nepoata lui, a patra generație pe țărâm românesc. Eu.

Am reconstituit de curând frânturi din istoria celor 135 de ani care se aștern între noi și care au ca punct de referință schimbarea pe care Luigi Chiesura o întruchipează în familia noastră.

Bunicii săi (Antonio Chiesura, născut în anul 1764 și soția lui, Anna de la Vecchia), la fel ca părinții (tatăl – Giovanni Chiesura, născut în anul 1813 și mama sa – Giacomina Cavallet) erau agricultori în localitatea Ponte nelle Alpi, situată la poalele Alpilor Dolomiți. Însă tânărul Luigi Chiesura s-a exprimat prin artă, devenind, așa cum spune istoria care circulă în familia noastră, un iscusit sculptor și cioplitor în piatră.

La 27 de ani însă, în anul 1870, Luigi a fost încarcerat în închisorile venețiene pentru nesupunere la chemarea la arme și refuzul de a urma serviciul militar. În urma agresiunilor din timpul detenției, a suferit o fractură a femurului, care i-a deformat piciorul stâng, devenind inapt pentru a servi în armată. Ca urmare, după trei ani de carceră, Tribunalul Militar din Veneția a emis scutirea sa definitivă din serviciul militar.

Pe 20 martie 1873, la scurt timp după ce a fost eliberat, Luigi Chiesura s-a căsătorit cu Maria Bernardi, o tânără venețiană din districtul Cannaregio, ai cărei părinți (Giovanni Bernardi născut aprox. în anul 1815 și Giuseppina Da Re născută în 1820) se ocupau cu producerea și comerțul cu

Lunedì, 16 ottobre 1843, nasce a Ponte nelle Alpi (Regno Lombardo-Veneto, parte dell'Impero Austriaco), Luigi Chiesura, iniziatore della storia della sua famiglia in terra romena. Lunedì 16 ottobre 1978, nasce a Piatra Neamț la sua pro-pronipote, la quarta generazione in terra romena. Io.

Ho ricomposto di recente gli stralci della storia di quei 135 anni che ci separano e che hanno come punto di riferimento il cambiamento che Luigi Chiesura rappresenta per la nostra famiglia.

I suoi nonni (Antonio Chiesura, nato nell'anno 1764, e sua moglie, Anna de la Vecchia), come i suoi genitori (il padre – Giovanni Chiesura, nato nell'anno 1813, e la madre – Giacomina Cavallet), erano agricoltori nella località di Ponte nelle Alpi, situata ai piedi delle Alpi Dolomiti. Eppure, il giovane Luigi Chiesura si è espresso tramite l'arte, divenendo, così come dice la storia che circola nella nostra famiglia, un abile scultore e tagliatore di pietra.

A 27 anni però, nel 1870, Luigi è stato rinchiuso nelle prigioni veneziane per aver disobbedito alla chiamata alle armi e rifiutato il servizio militare. A causa delle aggressioni subite durante la detenzione, ha riportato una frattura al femore che gli ha deformato la gamba sinistra e che lo ha reso inadatto a servire l'esercito. Perciò, dopo tre anni di carcere, il Tribunale Militare di Venezia ha emesso l'esonero definitivo dal servizio militare.

Il 20 marzo del 1873, poco dopo la sua liberazione, Luigi Chiesura si è sposato con Maria Bernardi, una giovane veneziana del distretto Cannaregio, i cui genitori (Giovanni Bernardi, nato intorno al 1815, e Giuseppina Da Re, nata nel 1820) si occupavano di produzione e commercio di combustibili fossili. I nonni materni di Maria Bernardi

de
**Oana Gabriela
Ciobotaru**

traduzione
Clara Mitola

foto
**arhiva autoarei ·
archivio dell'autrice**

IUNIE · SEPTEMBRIE

Qualche anno fa, le mie ricerche negli archivi nazionali sugli italiani di Moldavia mi hanno portato a scoprire alcuni rappresentanti di una famiglia italiana, i Cezura. In base ai dati sommari che ho scoperto su di loro, la mia conclusione allora era che questa famiglia avesse viaggiato molto per la Romania in cerca di lavoro, poiché i vari fratelli sembrava fossero nati tutti in località diverse. All'epoca dicevo che questa famiglia fosse un buon esempio della mobilità dei migranti italiani che, non solo lasciavano il loro paese alla ricerca di una vita migliore ma, una volta raggiunto il paese di

destinazione, dimostravano grande flessibilità e continuavano a trasferirsi dove c'era bisogno di loro o dove c'erano migliori condizioni di lavoro. Dopo moltissimi anni, ho ricevuto l'email di una discendente di questa famiglia, che ha confermato le mie supposizioni, come potrete leggere nelle pagine che seguono. In questo modo avrei anche scoperto che il nome italiano della famiglia era, in realtà, Chiesura, più tardi romenizzati in Cezura. Ho avuto il piacere di incontrare Oana Ciobotaru quando, insieme alla presidente Ioana Grosaru, sono stata a Piatra Neamț per conoscerla e

per approfondire le ricerche su questa famiglia numerosa, perché vogliamo incoraggiare le persone orgogliose e curiose delle proprie origini italiane, far conoscere la loro storia e pubblicarla, come abbiamo fatto negli anni sulle pagine della nostra rivista con tante famiglie italiane. Oana Ciobotaru è una di quelle persone che cercavamo, quelle persone grazie alle quali le radici non vengono dimenticate o perse, perché ha ricercato la storia della sua famiglia con passione e dedizione, e ha serbato un legame che sembra strettissimo con i suoi antenati, a dispetto del tempo che li separa. (Olivia Simion)

combustibil fosil. Bunicii materni ai Mariei Bernardi – Santo Da Re, născut în 1787 la Pieve d'Alpago și Leonilda Maria D'Artus, născută în Veneția în anul 1791 – erau agricultori.

Din nou Luigi Chiesura intervine ca element al schimbării, căutând bunăstarea noii sale familii,

Dosolina Chiesura, fiica lui Luigi Chiesura, și Ștefan David, fiul Dosolinei

Dosolina Chiesura, figlia di Luigi Chiesura, e Ștefan David, figlio di Dosolina

într-o perioadă în care statul italian recent unificat se confrunta cu efectele economice și sociale ale crizei agrare. În acest context, în anul 1874, Luigi a pornit împreună cu soția sa spre Țara Românească, aflată în plină expansiune, cu investiții considerabile în infrastructură. Meșter iscusit în fasonarea și cioplirea pietrei, el făcea parte din mână de lucru calificată, căutată și apreciată în ridicarea construcțiilor publice și private.

Călătoria familiei Chiesura pe pământ românesc a început la București unde s-au stabilit pentru scurtă vreme și unde s-a născut primul lor copil – Rudolf (care își va lua numele Radu). Un an mai târziu, familia s-a mutat la Câmpina, județul Prahova, unde s-a născut cel de-al doilea copil,

– Santo Da Re, nato nel 1787 a Pieve d'Alpago e Leonilda Maria D'Artus, nata a Venezia nel 1791 – erano agricoltori.

Ancora una volta, Luigi Chiesura interviene come un elemento di cambiamento, alla ricerca di condizioni migliori per la sua famiglia, in un periodo in cui lo stato italiano riunito da poco si confrontava con gli effetti economici e sociali della crisi agraria. In questo contesto, nel 1874, Luigi e sua moglie sono partiti alla volta della Valacchia, in piena espansione e impegnata in importanti investimenti nell'infrastruttura. Artigiano abile nel modellare e intagliare la pietra, apparteneva alla manodopera specializzata, ricercata e apprezzata nella costruzione di edifici pubblici e privati.

Il viaggio della famiglia Chiesura in terra romena è iniziato a Bucarest, dove si sono stabiliti per un breve periodo e dove è nato il loro primo figlio – Rudolf (che prenderà il nome di Radu). Un anno più tardi, la famiglia si è trasferita a Câmpina, nella contea di Prahova, dov'è nato il secondo figlio, Giovanni. Nel 1880, sono arrivati a Râmnicu Sărat, dove è venuta al mondo Caterina (che prenderà il nome di Aneta). Etilia (prenderà il nome di Lodovica) è nata due anni più tardi, a Turcoaia, nella contea di Tulcea. Gli altri due figli hanno visto la luce in Târgu Ocna, nella contea di Bacău (Mitildi – 1886 e Atilio, che prenderà il nome di Stelea – 1887). Nel 1891, a Buzău, è nato l'ultimo figlio della famiglia Chiesura – Dosolina, che prenderà il nome di Tudora. La maggior parte di queste località si trova vicino a delle pietraie e infatti, la storia della famiglia Chiesura è l'eloquente esempio di altre famiglie di scalpellini italiani che, inseguendo una

Giovanni. În anul 1880, au ajuns la Râmnicu Sărat, unde a venit pe lume Caterina (care își va lua numele Aneta). Etilia (își va lua numele Lodovica) s-a născut doi ani mai târziu la Turcoaia, județul Tulcea. Următorii doi copii au văzut lumina zilei la Târgu Ocna, județul Bacău (Mitildi – 1886 și Atilio, care își va lua numele de Stelea – 1887). În anul 1891, s-a născut la Buzău ultimul copil din familia Chiesura – Dosolina, care își va lua numele de Tudora. Cele mai multe dintre aceste localități se află în vecinătatea unor cariere de piatră, povestea familiei Chiesura fiind exemplul elocvent al unei familii emigrante de pietrari italieni care au parcurs, în căutarea unui trai mai bun, trei dintre principatele române: Țara Românească, Dobrogea și Moldova.

După moartea lui Luigi Chiesura în anul 1895, în comuna Lopătari, județul Buzău, întreaga familie s-a mutat la Târgu Ocna, alăturându-se comunității de italieni care lucrau la carierele de piatră și în salină. Cei doi fii, Rudolf și Atilio deveniseră, la fel ca tatăl lor, cioplitori în piatră, iar Giovanni – antreprenor în construcții.

Fiica cea mare a familiei Chiesura – Caterina (Aneta) – s-a căsătorit în anul 1901, la Târgu Ocna, cu Carol Zani, cel mai important antreprenor de construcții pe care l-a avut județul Neamț în prima jumătate a secolului al XX-lea. Majoritatea edificiilor ridicate de Carol Zani sunt înscrise de Ministerul Culturii pe lista monumentelor istorice: Poșta, Gara, Teatrul, Muzeul de artă, Muzeul Cucuteni, Biserica „Adormirea Maicii Domnului” (toate aflate în municipiul Piatra Neamț), Palatul Regal din Bicaz (reședința de vară a suveranilor României). Pentru acuratețea cu care executa cele mai mici detalii ale construcțiilor, colabora cu arhitecți renumiți ai vremii – Roger Bolomey, arhitectul-șef al Capitalei și Ștefan Balș, cel mai important reprezentant al școlii românești de restaurare, cu care Carol Zani a restaurat Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul” ridicată în Piatra Neamț, în anul 1497, de domnitorul Moldovei, Ștefan cel Mare.

Cealaltă fiică, Etilia (Lodovica), s-a căsătorit cu meșterul pietrar Domenico del Missier și este singura dintre copiii familiei Chiesura care s-a reîntors și a rămas în Italia, până la sfârșitul vieții.

Dosolina, mezina familiei, este străbunica mea. S-a căsătorit în anul 1910 cu Rudel David, de meserie fierar, și au rămas în Târgu Ocna, unde s-au ocupat de atelierul de fierărie al familiei.

Luigi Chiesura ne-a adus pe pământ românesc, aici a prins contur familia lui, iar mai departe, fiecare dintre noi am decis să alegem schimbarea, la fel ca el, sau să rămânem să prindem în continuare rădăcini în țara pe care tot el a ales-o pentru noi. Povestea continuă...

vita migliore, hanno attraversato tre dei principati romeni: la Valacchia, la Dobrugia e la Moldavia.

Dopo la morte di Luigi Chiesura, nel 1895, a Lopătari, nella contea di Buzău, l'intera famiglia si è trasferita a Târgu Ocna, unendosi alla comunità italiana che lavorava nella pietraia e nella salina. Come il loro padre, i due figli, Rudolf e Atilio, erano diventati scalpellini, mentre Giovanni – imprenditore edile.

Patru generații: jos, soția lui Ștefan David (bunica autoarei); pe rândul de sus, de la stânga la dreapta, Ines (fiica autoarei), Silvia Cebuc (mama autoarei) și autoarea, Oana Ciobotaru

Quattro generazioni: in basso, la moglie di Ștefan David (nonna dell'autrice); in alto, da sinistra a destra, Ines (figlia dell'autrice), Silvia Cebuc (madre dell'autrice) e l'autrice, Oana Ciobotaru

La figlia maggiore della famiglia Chiesura – Caterina (Aneta) – si è sposata nel 1901, a Târgu Ocna, con Carol Zani, l'imprenditore edile più importante della contea di Neamț nella prima metà del XX secolo. La maggior parte degli edifici costruiti da Carol Zani sono presenti nella lista dei monumenti storici del Ministero della Cultura: la Posta, la Stazione, il Teatro, il Museo d'arte, il Museo dei Cucuteni, la Chiesa «Adormirea Maicii Domnului» (tutti nel comune di Piatra Neamț), il Palazzo Reale di Bicaz (residenza estiva dei sovrani di Romania). Grazie alla massima accuratezza nei più piccoli dettagli degli edifici, ha collaborato con famosi architetti dell'epoca – Roger Bolomey, capo architetto della Capitale, e Ștefan Balș, il più importante rappresentante della scuola romena di restauro, con cui Carol Zani ha restaurato la Chiesa «Sfântul Ioan Botezătorul», costruita a Piatra Neamț nel 1497 dal sovrano di Moldavia, Ștefan il Grande.

L'altra figlia, Etilia (Lodovica) ha sposato lo scalpellino Domenico del Missier ed è l'unica tra i figli della famiglia Chiesura ad essere tornata in Italia e ad esserci rimasta per tutta la vita.

Dosolina, la più piccola della famiglia, è la mia bisnonna. Si è sposata nel 1910 con Rudel David, un fabbro, e sono rimasti a Târgu Ocna, dove hanno gestito la fucina di famiglia.

Luigi Chiesura ci ha portati in Romania, dove ha preso forma la sua famiglia, e poi, ognuno di noi ha deciso di scegliere il cambiamento, come lui, o di rimanere ad affondare ancora le radici in un paese scelto sempre da lui, per noi. La storia continua...

Il libro sospeso...

de
Adrian Irvin Rozei

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului ·
archivio dell'autore

Mă aflu la Veneția în Sestiere Cannaregio când am auzit undeva, departe, sunând un clopot care anunța miezul nopții. Poate că de aceea mi-au venit în minte versurile lui Eminescu. În jurul meu, atmosfera era exact ca cea descrisă de poetul „fără pereche”, acum un secol și jumătate: „N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri...”, restaurantele închise, obloanele prăvăliilor trase... doar din loc în loc mai lumina strada un felinar discret, cu toate că mă găseam pe principala „calle”, ce duce de la Stazione Santa Lucia la Ponte di Rialto și, mai departe, spre Piazza San Marco...

Mi trovavo a Venezia nel Sestiere Cannaregio quando ho sentito da qualche parte, in lontananza, suonare una campana che annunciava la mezzanotte. Forse per questo mi sono tornati in mente i versi di Eminescu. Intorno a me, l'atmosfera era esattamente quella descritta da «l'ineguagliabile» poeta un secolo e mezzo fa: «Non odi più canzoni, non vedi più lumi di danza...», i ristoranti chiusi, le serrande dei negozi abbassate... solo qua e là la strada era illuminata da un lampione discreto, nonostante fossi sulla calle principale, che porta dalla Stazione Santa Lucia a Ponte di Rialto, e più giù, verso Piazza San Marco.

*S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind pereții.*

*Ca-n țințirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.*

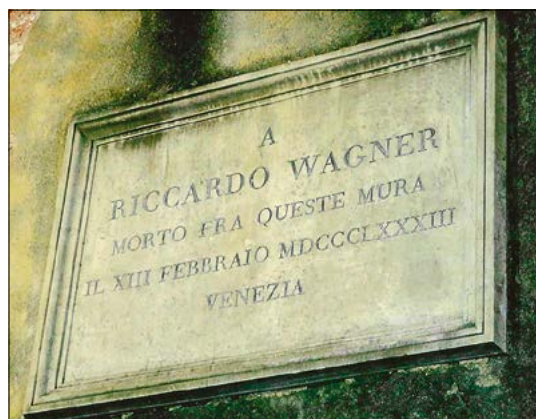
*S'è spenta la vita della splendida Venezia,
Non odi più canzoni, non vedi più lumi di danza;
Sulle scale di marmo, sugli antichi portali,
Batte solo la luna ed inargenta i muri.*

*Come su di un cimitero, il silenzio si stende sulla città
Prete decrepito sopravvissuto al naufragio degli anni,
San Marco batte, sinistro, la mezzanotte.*

Se pare că, de la pandemie încoace, majoritatea restaurantelor au rămas cu (prostul) obicei de a închide la ora 22, iar ultima comandă este luată la ora 21:45. Dar am avut, și de această dată, o șansă de necrezut. Am nimerit, din întâmplare, într-unul dintre rarele restaurante care mai rămân deschise după această oră fatidică. Trebuie, însă, să precizez că eram ultimul client și că mai vorbeam încă, la această oră târzie, cu o tânără fată ce lucra în restaurant. Cum se face? Am descoperit că avem multe lucruri în comun. Amândoi suntem născuți într-o țară diferită de cea în care trăim... de zeci de ani. Eu, născut în România și ea... în China. Eu am ajuns în Franța la 20 de ani, iar interlocutoarea mea la doar 12 ani, cu 20 de ani în urmă. Numai că diferența de vârstă între noi se apropie de... jumătate de secol. Dar ne-am cunoscut... în orașul lui Marco Polo! Am urmat sfaturile culinare ale frumoasei Jiao. Cu atât mai mult cu cât, după câțiva ani buni petrecuți la Catania și Florența, ea este acum, împreună cu soțul ei, una dintre proprietarii restaurantului în care mă aflam. Am vorbit despre Pekin, Orașul interzis, urșii panda, Marele Zid... comparând amintirile mele, din 1987, cu cele pe care ea le culesese acum câteva luni, la prima ei întoarcere în țara sa de baștină. I-am promis că-i voi trimite textele pe care le-am scris despre locurile pe care le cunoaștem amândoi, în Italia sau în China. Desigur, în italiană, limbă pe care ea o vorbește la perfecție.

Așa se face că acum, mă îndrept spre hotelul meu, singur pe stradă, într-o atmosferă... eminesciană. Deodată, remarc în fundul unei „Calle larga”, o fațadă iluminată. Mă apropii și recunosc faimosul Ca' Vendramin Calergi. Acesta este un palat situat pe Canal Grande, în cartierul Cannaregio, cunoscut și sub alte nume: Palazzo Vendramin Calergi, Palazzo Loredan Vendramin Calergi și Palazzo Loredan Grimani Calergi Vendramin. Clădirea, remarcabilă prin arhitectura sa, a găzduit mulți oaspeți celebri de-a lungul istoriei sale, între care Richard Wagner, care a murit acolo pe 13 februarie 1883. În prezent, găzduiește Cazinoul din Veneția și Muzeul Wagner. Am avut, așadar, ocazia neașteptată de a revizita acest „palazzo” fără o grămadă de „gură-cască”,

Sembra che, a partire dalla pandemia, la maggior parte dei ristoranti abbia conservato la (brutta) abitudine di chiudere alle ore 22:00, e di prendere l'ultima ordinazione alle 21:45. Ma anche questa volta ho avuto un'incredibile occasione. Per caso mi sono imbattuto in uno dei rari ristoranti ancora aperti dopo l'ora fatidica. È necessario precisare che sebbene fossi l'ultimo cliente non smettevo più di parlare, nonostante fosse tardi, con una giovane ragazza che lavorava nel ristorante. Per quale motivo? Ho scoperto avessimo molte cose in comune. Entrambi siamo nati in un paese diverso da quello in cui viviamo... da decenni. Io, nato in Romania, e lei... in Cina. Io sono arrivato in Francia a 20 anni, mentre la mia interlocutrice a 12, 20 anni fa. Solo che la nostra differenza d'età è quasi di... mezzo secolo. Però ci siamo conosciuti... nella città di Marco Polo! Ho seguito i consigli culinari dell'avvenente Jiao. Soprattutto perché, dopo diversi anni passati a Catania e Firenze, lei è oggi, insieme a suo marito, una delle proprietarie del ristorante in cui mi trovavo. Abbiamo parlato di Pechino, della Città proibita, dei panda, della Grande Muraglia... confrontando i miei ricordi del 1987 con quelli collezionati da lei pochi mesi fa, durante il primo ritorno nel suo paese d'origine. Le ho promesso di spedirle i testi scritti sui luoghi che entrambi conosciamo, in Italia e in Cina. Naturalmente, in italiano, lingua che lei parla alla perfezione.

E così adesso cammino verso il mio hotel, da solo per strada, in un'atmosfera... emineschiana. Di colpo, osservo una facciata luminosa in fondo a una calle larga. Mi avvicino e riconosco il famoso Ca' Vendramin Calergi. Si tratta di un palazzo situato su Canal Grande, nel quartiere di Cannaregio, conosciuto anche con altri nomi: Palazzo Vendramin Calergi, Palazzo Loredan Vendramin Calergi e Palazzo Loredan Grimani Calergi Vendramin. L'edificio, notevole per la sua architettura, ha accolto molti ospiti famosi nel corso della sua storia, tra cui Richard Wagner, che morì in questo luogo il 13 febbraio del 1883. Ad oggi, ospita il Casinò di Venezia e il Museo

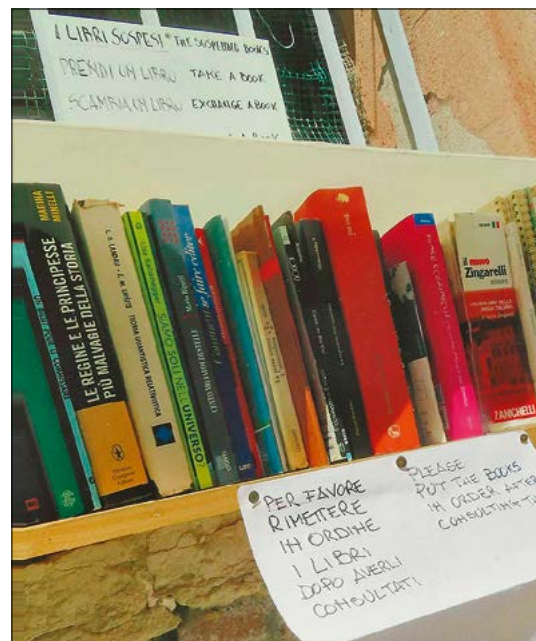
așa cum se întâmplă în timpul zilei. Mai ales că sunt deja câțiva ani buni de când n-am mai intrat în acest edificiu istoric, cu o fațadă reputată și un mini-debarcader care permite vizitatorilor V.I.P. să coboare direct de pe Canal Grande în holul cazinoului. Palatul Vendramin Calergi a fost construit la sfârșitul secolului al XV-lea de către Mauro Codussi (1440-1504), arhitectul Bisericii „San Zaccaria”, al câtorva alte clădiri religioase, precum și al unor reședințe private din Veneția. După ce, timp de aproape cinci secole, palatul a fost proprietatea unor renumite familii venețiene, care l-au decorat și restaurat în mod periodic, în 1946, Consiliul Local al orașului Veneția l-a achiziționat. Din 1959, Cazinoul din Veneția se află aici.

Ieșind din palat, remarc în strada ce duce la Rio de la Terrà Maddalena, o fereastră iluminată sub care se află două etajere și o inscripție, în italiană și în engleză, care spune: „I libri sospesi / Prendi un libro / Scambia un libro / Porta un libro” („Cărți suspendate / Ia o carte / Schimbă o carte / Lasă o carte”). Trebuie să mărturisesc că, deși cunosc „il caffè sospeso” de mulți ani, mai ales în orașul Napoli, n-am auzit nimic despre „il libro sospeso”. Am și descris acest obicei napolitan într-un articol, publicat în revista **SIAMO DI NUOVO INSIEME**, editată de Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., nr. 85-86, datat ianuarie-martie 2019, sub titlul „Al Caffè con Totò!”. „Cafeaua suspendată” (în italiană, *caffè sospeso*; în napolitană, *caffè suspiso*) este o tradiție de solidaritate cu cei mai săraci, practică în barurile napolitane. A apărut în cafeneaua napolitană „Gambrinus” la mijlocul secolului al XX-lea. Obiceiul a decăzut la sfârșitul aceluiași secol, pentru a renaște în anii 2000. Constă – pentru un napolitan fericit, indiferent de motiv – în a comanda o cafea și a plăti două, una pentru sine și alta pentru un client sărac care o solicită.”

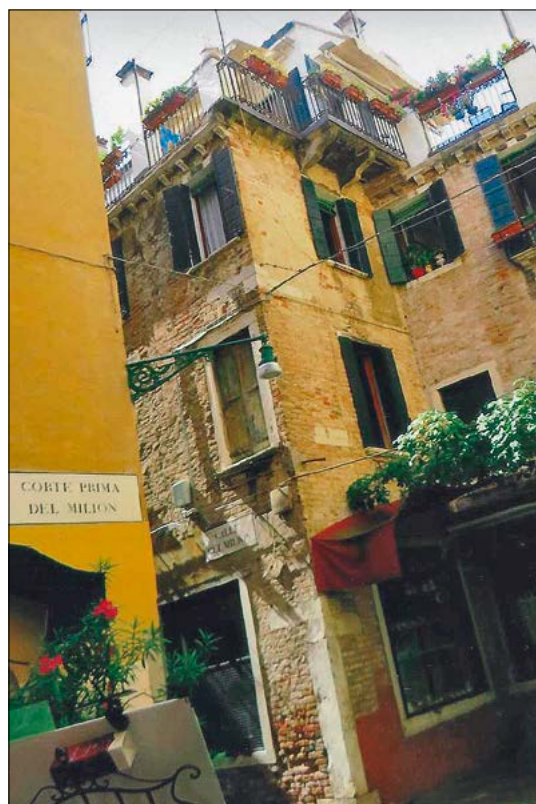
Am cercetat cu atenție cărțile propuse în formula „sospeso”. Dar, ceea ce m-a tentat cel mai mult au fost trei CD-uri cu muzică italiană, prezentate sub titlurile: *Quei favolosi anni '60*, *Le canzoni del secolo* și *Canzone amore mio*. Enormă dilemă! Nu dispuneam de nicio carte, revistă sau CD pe care să le pot lăsa „sospeso”, în schimbul CD-urilor care mă interesau. Însă, în cele din urmă, nu am rezistat tentației și le-am luat, spunându-mi că pot reveni cu schimbul necesar, în seara următoare. Doar că, după cum se știe din bătrâni (și nu vizez pe nimeni, când fac această afirmație), „socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg”: în seara următoare s-a abătut asupra Veneției o furtună... memorabilă. Astfel, am descoperit că „tot rău”i spre bine”. Cum nu puteam ieși din casă, am luat masa de seară în restaurantul hotelului. Trebuie să precizez că hotelul meu, unde am locuit de câteva ori în cei 50 de ani de vizite repetate la Veneția, se numește

Wagner. Ho avuto così l'inattesa occasione di rivedere questo palazzo senza la calca di «bocche aperte», come succede di solito durante il giorno. E poi sono passati diversi anni da quando sono entrato in questo edificio storico, con la sua rinnovata facciata e un piccolo imbarcadero che permette agli ospiti V.I.P. di accedere direttamente nell'atrio del casinò da Canal Grande. Palazzo Vendramin Calergi è stato costruito alla fine del XV secolo da Mauro Codussi (1440-1504), l'architetto della Chiesa di San Zaccaria e di alcuni altri edifici religiosi, come anche di residenze private di Venezia. Dopo essere appartenuto per cinque secoli ad alcune rinomate famiglie veneziane, che l'hanno decorato e restaurato periodicamente, nel 1946, il palazzo è stato acquistato dal Comune di Venezia. Dal 1959, il Casinò di Venezia ha sede qui.

All'uscita del palazzo, nella strada che porta al Rio de la Terrà Maddalena, osservo una finestra illuminata sotto cui ci sono due mensole e una scritta, in italiano e in inglese, che dice: «I libri sospesi / Prendi un libro / Scambia un libro / Porta un libro». Devo riconoscere che, pur conoscendo «il caffè sospeso» da molti anni, soprattutto nella città di Napoli, non avevo mai sentito parlare del «libro sospeso». Ho descritto quest'abitudine napoletana in un articolo, pubblicato sulla rivista **SIAMO DI NUOVO INSIEME**, edita dall'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., n. 85-86, datato

Hotel Ristorante „Malibran”. Hotelul Malibran și Teatrul Malibran din Veneția se află acolo unde odinioară se găsea casa lui Marco Polo, așa cum o certifică o placă comemorativă plasată deasupra unei ieșiri secundare a teatrului. Casa lui Marco Polo a fost distrusă de un incendiu devastator în 1597. În locul său, în 1683, a fost construit un teatru care a luat numele bisericii vecine, „San Giovanni Crisostomo”. Și despre istoria acestui loc și amintirile sale legate de aventura celebrului călător venețian am avut onoarea de a scrie, într-un text intitulat „La Principessa senza impero”, publicat tot în revista **SIAMO DI NUOVO INSIEME** în 2017. Între timp, am descoperit la Veneția noi informații despre sfârșitul vieții lui Marco Polo și... voi reveni.

gennaio 2019, con il titolo di «Al caffè con Totò!». «Il caffè sospeso (in napoletano, *caffè sospiso*) è una tradizione di solidarietà con i più poveri, praticata nei bar napoletani. È apparsa nel caffè napoletano “Gambrinus” a metà del XX secolo. L’abitudine è scomparsa alla fine dello stesso secolo, per rinascere negli anni 2000. Consiste – per un napoletano felice, a prescindere dal motivo – nell’ordinare un caffè e pagarne due, uno per sé e l’altro per un cliente povero che lo richieda».

Ho passato in rassegna attentamente i libri proposti nella formula «sospesa». Ma ad attirare soprattutto la mia attenzione sono stati tre CD di musica italiana, presentati sotto i titoli: *Quei favolosi anni '60*, *Le canzoni del secolo* e *Canzone amore mio*. Enorme dilemma! Non avevo con me nessun libro, rivista o CD da lasciare «sospeso», in cambio dei CD che mi interessavano. Eppure, alla fine, non ho resistito alla tentazione e li ho presi, dicendo a me stesso che sarei potuto venire con il sostituto necessario la sera seguente. Solo che, come dicono gli anziani (e non mi riferisco a nessuno, quando lo dico), «avevo fatto i conti senza l’oste»: la sera seguente su Venezia si è abbattuta una tempesta... memorabile. D’altra parte, in questo modo ho scoperto che «non tutti i mali vengono per nuocere». Visto che non potevo uscire, ho mangiato al ristorante dell’hotel. È necessario precisare che il mio hotel, in cui ho alloggiato diverse volte nei 50 anni di visite ripetute a Venezia, si chiama Hotel Ristorante «Malibran». L’hotel Malibran e il Teatro Malibran di Venezia si trovano dove esisteva una volta la casa di Marco Polo, come conferma una placca commemorativa posta sopra una delle uscite secondarie del teatro. La casa di Marco Polo è stata distrutta da un devastante incendio nel 1597. Al suo posto, nel 1683, è stato costruito un teatro che ha preso il nome della vicina chiesa di «San Giovanni Crisostomo». E, della storia di questo luogo e dei ricordi legati alle avventure del celebre viaggiatore veneziano, ho avuto l’onore di scrivere in un testo intitolato «La Principessa senza impero», pubblicato sempre nella rivista **SIAMO DI NUOVO INSIEME** nel 2017. Nel frattempo, a Venezia ho scoperto nuove informazioni sulla fine della vita di Marco Polo e... ne ripareremo.

Però, la sera del suddetto temporale, ho cenato nella famosa «Corte del Milion», nel luogo in cui si trovava la casa della famiglia di Marco Polo. Tra delle scaloppine al vino bianco e il classico affogato al caffè, ho potuto gustare le melodie di Lucio Dalla, Paolo Conte, Claudio Baglioni, Luigi Tenco, Riccardo Cocciante... Dopo di che sono seguite melodie del passato, come *Creola*, *Tango delle rose*, *Daniela*, *Alla mia età*, *Luna caprese*, *Stasera pago io*... insieme ad altri successi della mia giovinezza.

Il giorno dopo, poco prima di lasciare Venezia dall’aeroporto «Marco Polo», sono

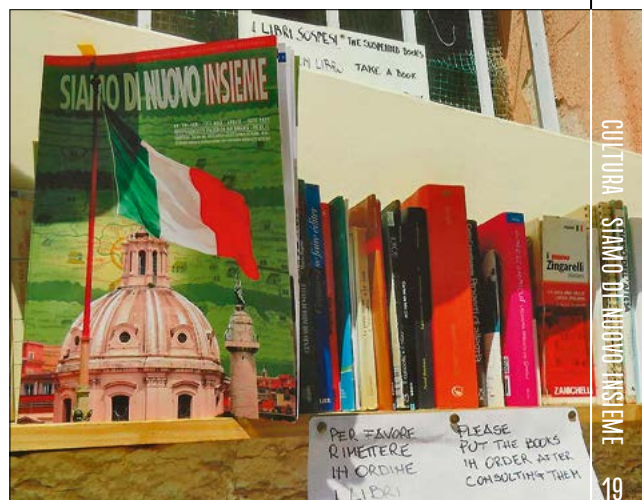
Însă, în seara cu furtuna deja menționată, am luat masa în faimoasa „Corte del Milion”, acolo unde se afla casa familiei Marco Polo. Între niște „scaloppine al vino bianco” și clasicul „affogato al caffè”, am putut savura melodiile lui Lucio Dalla, Paolo Conte, Claudio Baglioni, Luigi Tenco, Riccardo Cocciante... După care am trecut la melodii de altădată, precum *Creola*, *Tango delle rose*, *Daniela*, *Alla mia età*, *Luna caprese*, *Stasera pago io...*, precum și nenumărate alte succese „della mia giovinezza”.

A doua zi, chiar înainte de a părăsi Venetia prin aeroportul „Marco Polo”, am revenit la fereastra cu „libri sospesi”. Aduceam cu mine cel mai recent număr din revista **SIAMO DI NUOVO INSIEME** pe care sper că cei ce frecventează acest „loc de schimb” îl vor aprecia. Am plecat din Venetia mulțumit, luând cu mine CD-urile cu muzica mea preferată. Cum spunea titlul unui film din anii '50, *Cineva, acolo sus, mă iubește!*

Ajuns, după câteva zile la Béziers, acolo unde-mi petrec jumătate din an, am decis să fac un tur prin oraș. Doream să văd... ce s-a mai schimbat în luna de călătorie prin Europa, după care tocmai revenisem. Era prevăzut să trec printr-unul din restaurantele „mitice” din centrul orașului, acolo unde luăm masa cu regularitate de mai bine de 20 ani. Doar că acest restaurant era închis de câteva luni: „schimbare de proprietar”! Surpriză! Restaurantul era redeschis de câteva zile. Pe când admiram noua decorație a localului, s-a apropiat unul dintre „camerieri”, cu care am schimbat câteva cuvinte. Deodată, el m-a întrebat: „Lei è italiano?” Am continuat în limba lui Dante și, astfel, am aflat despre originile italiano-corsicane ale lui Francesco, căruia i-am arătat numărul din **SIAMO DI NUOVO INSIEME** pe care-l aveam cu mine. Se pare că una dintre fetele care lucrează în restaurant vine din România. *Affaire à suivre!*

tornato a visitare la finestra con i «libri sospesi». Portavo con me il più recente numero della rivista **SIAMO DI NUOVO INSIEME**, che spero sarà apprezzato da chi frequenta quel «luogo di scambio». Ho lasciato Venezia soddisfatto, portando con me i CD con la mia musica preferita. Come diceva il titolo di un film degli anni '50, *Lassù qualcuno mi ama!*

Tornato da qualche giorno a Béziers, dove trascorro metà anno, ho deciso di fare un giro per la città. Volevo vedere... cosa fosse cambiato durante il mese di viaggio per l'Europa, da cui ero appena rientrato. Avevo deciso di passare da uno dei ristoranti «mitici» del centro città, dove più di 20 anni fa mangiavo regolarmente. Solo che questo ristorante era chiuso da alcuni mesi, «Cambio di proprietario»! Sorpresa! Il ristorante aveva riaperto da qualche giorno. Mentre ammiravo la nuova decorazione del locale, si è avvicinato uno dei camerieri, con cui ho scambiato due parole. All'improvviso, mi ha domandato «Lei è italiano?» Abbiamo continuato nella lingua di Dante e così ho scoperto delle origini corso-italiane di Francesco, cui ho mostrato il numero di **SIAMO DI NUOVO INSIEME** che avevo con me. Sembra che una delle ragazze che lavora nel ristorante, provenga dalla Romania. *Affaire à suivre!*

Intervista originariamente pubblicata in inglese nell'edizione del 1° aprile 2025 di **The GLIRN Review**, la newsletter ufficiale del Global Italian Religious Networks – GLIRN (Gruppo di ricerca delle Reti Religiose Italiane nel Mondo) del Dipartimento di Studi Italiani della New York University.

Dall'oblio alla rinascita: identità, cultura e fede degli italiani in Romania

Intervista a Olivia Simion

Nel 1923 fu pubblicato il primo contributo scientifico sull'immigrazione italiana in Romania, gettando luce su questo importante ma spesso trascurato argomento nella ricerca storica. Lo studio portò alla ribalta le esperienze e l'impatto degli immigrati italiani in Romania, non solo in termini di integrazione economica e sociale, ma anche per quanto riguarda la loro influenza culturale e religiosa. Tra gli aspetti chiave di questa migrazione vi fu la diffusione del cattolicesimo, in particolare grazie all'impegno di missionari italiani come Padre Gatti, missionario francescano attivo in Romania durante il periodo del grande regime totalitario. Inoltre, la fondazione dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. svolse un ruolo cruciale nel favorire gli scambi culturali e nel promuovere la presenza italiana in Romania. L'eredità di questi movimenti continua a influenzare il modo in cui comprendiamo il rapporto tra Italia e Romania, in particolare nel contesto degli scambi religiosi, culturali e storici. Oggi abbiamo il piacere di parlare con la Dott.ssa Olivia Simion, una storica specializzata proprio in questi argomenti, per approfondire la nostra comprensione di queste affascinanti intersezioni tra migrazione, religione e cultura.

Potrebbe condividere con noi il significato della pubblicazione del 1923 che per prima portò l'attenzione sul tema dell'immigrazione italiana in Romania? In che modo quest'opera ha contribuito alla storiografia del tema?

Nel 1923 L'Istituto per l'Europa Orientale di Roma pubblicava una relazione di Valerio De Sanctis sull'emigrazione italiana in Romania. Lo scopo di queste pagine, non troppo numerose,

În 1923, a fost publicată prima contribuție științifică despre emigrația italiană în România, făcând lumină asupra acestui subiect important, dar adesea trecut cu vederea în studiile istorice. Studiul a adus în prim-plan experiențele și impactul imigranților italieni în România, nu numai în ceea ce privește integrarea lor economică și socială, ci și în ceea ce privește influența lor culturală și religioasă. Printre aspectele cheie ale acestei imigrații a fost răspândirea catolicismului, în special prin eforturile misionarilor italieni precum părintele Gatti, un misionar franciscan activ în România în perioada regimului totalitar. Mai mult, înființarea Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT. a jucat un rol crucial în stimularea schimburilor culturale și promovarea prezenței italiene în România. Moștenirea acestor mișcări continuă să influențeze modul în care înțelegem relația dintre Italia și România, în special în contextul schimburilor religioase, culturale și istorice. Astăzi, avem plăcerea de a vorbi cu dr. Olivia Simion, istoric ce s-a aplecat asupra acestor subiecte, pentru a aprofunda înțelegerea interferențelor fascinante dintre migrație, religie și cultură.

Ați putea să ne împărtășiți semnificația publicației din 1923 care a atras pentru prima dată atenția asupra subiectului imigrației italiene în România? Cum contribuie această lucrare la istoriografia subiectului?

În 1923, Institutul pentru Europa Orientală din Roma publica un raport al lui Valerio De Sanctis despre emigrarea italienilor în România. Scopul acestor pagini, nu foarte numeroase, scrise de De Sanctis era, după cum preciza însuși

di
Vincenzo Vozza

traducere
Olivia Simion

IUNIE-SEPTEMBRIE

Interviu publicat inițial în limba engleză în ediția din 1 aprilie 2025 a **The GLIRN Review**, buletinul informativ oficial al Grupului de Cercetare al Global Italian Religious Networks – GLIRN (Rețelele Religioase Italiene în Lume) din cadrul Departamentului de Studii Italiene al Universității din New York.

De la uitare la renaștere: despre identitate, cultură și credință la italienii din România

Interviu cu Olivia Simion

scritte da De Sanctis era, come precisava lo stesso autore, di parlare del lavoro italiano in Romania e delle colonie italiane esistenti lì, e prospettare le possibilità che si presentavano dopo la guerra per l'emigrazione di operai, contadini e tecnici italiani nella giovane nazione danubiana. Pertanto la relazione, più che un carattere scientifico, aveva un carattere informativo, fornendo dei dati sulla situazione di alcune colonie che l'autore riteneva importanti prima dello scoppio della Grande Guerra (Galați, per l'emigrazione dei commercianti, Cataloi, per l'emigrazione dei contadini e Iacobdeal, per quella degli operai), per poi passare in rassegna le difficoltà che la Romania stava attraversando dopo la guerra e il modo in cui le crisi economiche e sociali influirono anche sulla situazione degli italiani.

Non c'è dubbio che questo rapporto sia un documento importante per studiare il fenomeno dell'emigrazione italiana in Romania, perché mostra com'era visto e percepito all'epoca, ma è piuttosto lacunoso per quanto riguarda gli emigrati italiani nel resto del paese, dove esistevano altre comunità numerose e di lunga data. Tra l'altro, non è il primo rapporto che parla dell'emigrazione italiana in Romania. Alla fine del XIX secolo, con l'intensificarsi di questo fenomeno, vari rapporti e avvisi sulla situazione degli emigrati italiani nel paese venivano pubblicati dal *Bollettino Consolare* e dal *Bollettino del Ministero degli Affari Esteri*: condizioni di lavoro, percezione generale sul lavoro che svolgevano, condizioni di vita, stipendi ecc. Tutti questi documenti storici sono oggi rilevanti per i ricercatori che si occupano dell'argomento, ma dobbiamo sottolineare che si tratta di un interesse piuttosto recente, che risale all'ultimo ventennio.

autorul, acela de a vorbi despre munca italiană în România și coloniile italiene existente acolo și de a contura posibilitățile apărute după război pentru emigrarea muncitorilor, fermierilor și tehnicienilor italieni în tânăra națiune dunăreană. Așadar, raportul, mai degrabă decât un caracter științific, avea un caracter informativ, oferind câteva date despre situația unor colonii pe care autorul le considera importante (Galați, pentru emigrația comercianților, Cataloi, pentru cea agricolă, și Iacobdeal, pentru cea a muncitorilor), înainte de izbucnirea războiului, pentru a trece apoi în revistă dificultățile pe care le străbătea România după marea conflagrație și felul în care crizele economice și sociale afectau inclusiv situația italienilor.

Fără îndoială, acest raport este un document important pentru studierea fenomenului migrației italiene în România, deoarece ne arată cum era aceasta văzută și percepută în epocă, dar este destul de lacunar cu privire la emigranții italieni din restul țării, unde, de asemenea, existau comunități numeroase și vechi. De altfel, nu este primul raport care vorbea despre emigrația italiană în țara noastră. De-a lungul sfârșitului de secol al XIX-lea, odată cu intensificarea fenomenului migratoriu italian către România, *Bollettino Consolare* și *Bollettino del Ministero degli Affari Esteri* publicau periodic mici rapoarte și înștiințări despre starea emigranților italieni din țară: condiții de lucru, percepția generală asupra muncii depuse de ei, condiții de viață, salariizare etc. Toate aceste documente istorice sunt astăzi revelatorii pentru cercetătorii interesați de subiect, dar trebuie să subliniem că acesta este un interes destul de recent, datând din ultimii douăzeci de ani.

INTERVIO

GIUGNO-SETTEMBRE

Uno degli impatti più significativi dell'immigrazione italiana in Romania fu la diffusione del cattolicesimo. In che modo la presenza italiana contribuì al panorama religioso in Romania e in che modo influenzò la comunità cattolica locale?

In Romania il cattolicesimo è apparso abbastanza presto, soprattutto grazie alla presenza di tedeschi, ungheresi, austriaci, polacchi ecc. La più antica diocesi cattolica sull'attuale territorio della Romania è l'Arcidiocesi di Alba Iulia (XI secolo), mentre le prime diocesi cattoliche al di fuori dell'arco dei Carpazi sono state la Diocesi di Siret (XIII secolo), la Diocesi di Milcov (XIII secolo) e la Diocesi di Severin (XIV secolo).

La grande emigrazione italiana dell'Ottocento, una cui parte si recò anche in Romania, accanto a una certa diversificazione, ha portato anche alla nascita di nuovi gruppi e colonie di cattolici in territorio romeno, verso i quali la Chiesa cattolica ha mostrato interesse sin dall'inizio. In realtà, per molti italiani stabiliti in Romania, la pratica della fede cattolica non fu cosa facile, specialmente per quanti si stabilirono in piccole località o villaggi dove non esistevano chiese cattoliche, ma anche per chi, in gran numero, aveva sposato un romeno, fondando famiglie miste.

Abbiamo esempi di documenti in cui gli italiani chiedevano alla Santa Sede la costruzione di chiese cattoliche o l'invio di un sacerdote che officiasse il servizio cattolico laddove non esisteva. D'altra parte, essendo anche rinomati costruttori, spesso erano gli stessi italiani a costruire le chiese per le loro comunità.

La Chiesa Cattolica cercò di offrire la sua assistenza e il suo aiuto agli italiani di Romania, come cattolici in un paese a maggioranza ortodossa, attraverso la costruzione di chiese cattoliche, l'insegnamento del catechismo cattolico nelle scuole, la costruzione di scuole e istituti cattolici, e cercando di scoraggiare il più possibile i matrimoni misti. Molti parroci e missionari, appartenenti all'Ordine dei Frati Minori Conventuali (francescani) erano infatti italiani. Alcuni furono molto devoti, ergendosi a guide spirituali delle comunità di cui si occupavano, altri si mostrarono più interessati agli aspetti materiali della vita. Però la cura della Santa Sede per gli italiani residenti in un territorio lontano e straniero fu evidente in molte situazioni, e gli sforzi compiuti per gli italiani sono andati ovviamente anche a beneficio dei cattolici appartenenti ad altri gruppi etnici presenti in Romania.

Padre Gatti, missionario francescano in Romania, è una figura chiave in questa narrazione storica. In che modo la sua missione e le sue attività hanno plasmato le dinamiche religiose e culturali tra Italia e Romania, in particolare durante l'era del regime totalitario?

Unul dintre cele mai notabile efecte ale imigrației italiene în România a fost răspândirea catolicismului. Cum a contribuit prezența italiană la peisajul religios din România și în ce mod a afectat aceasta comunitatea catolică locală?

În spațiul românesc catolicismul își face apariția destul de devreme, legat mai ales de prezența aici a germanilor, maghiarilor, austrieilor, polonezilor etc., cea mai veche episcopie catolică de pe teritoriul actual al României fiind Arhiepiscopia de Alba Iulia (sec. al XI-lea), iar primele episcopii catolice din exteriorul arcului carpatic fiind Episcopia de Siret (sec. al XIII-lea), Episcopia Milcovului (sec. al XIII-lea) și Episcopia Severinului (sec. al XIV-lea).

Marea emigrație italiană din secolul al XIX-lea, din care o parte s-a îndreptat spre România, a produs o diversificare și a făcut ca pe teritoriul românesc să apară noi grupuri și colonii de cattolici, pentru care Biserica Catolică a arătat interes încă de la început. Adevărul este că, pentru mulți italieni stabiliți în România, practicarea cultului catolic devenea dificilă, atunci când vorbim despre cei așezați în localități mici unde nu existau biserici catolice sau despre cei, mulți, care s-au căsătorit cu localnici români, întemeind familii mixte. Avem exemple de documente prin care italienii solicitau construirea de biserici catolice sau trimiterea unui preot care să slujească acolo unde nu existau. Fiind ei înșiși buni constructori, adesea erau chiar italienii cei care construiau bisericile pentru comunitățile din care făceau parte.

Biserica Catolică a încercat să ofere asistență sa și ajutor italienilor din România, ei fiind cattolici într-o țară preponderent ortodoxă, prin construirea de biserici catolice, prin predarea catehismului catolic în școli, construirea de școli și institute catolice și încercarea de a descuraja pe cât posibil căsătoriile mixte. De fapt, mulți preoți parohi și misionari aparținând Ordinului Fraților Minoriți Conventuali (Franciscani) erau italieni. Unii erau foarte devotați și au devenit lideri spirituali în comunitățile pe care le slujeau, în timp ce alții erau mai interesați de aspectele materiale ale vieții. Cu toate acestea, grija Sfântului Scaun pentru italienii care trăiau într-un teritoriu îndepărtat și străin a fost evidentă în multe situații, iar de eforturile depuse pentru italieni au beneficiat, evident, și cattolicii de alte etnii ce locuiau în România.

Părintele Gatti, misionar franciscan în România, este o figură cheie în această narațiune istorică. Cum au modelat misiunea și activitățile sale dinamica religioasă și culturală dintre Italia și România, în special în epoca regimului totalitar?

Padre Clemente Gatti, morto nel 1952 in seguito ai maltrattamenti subiti in carcere, dedicò la sua vita all'assistenza degli emigrati italiani in Romania, affrontando le grandi sfide della guerra, del totalitarismo e della repressione dei diritti civili. Assegnato a Hunedoara, incontrò un'ingente forza lavoro italiana che però, non conoscendo il romeno o l'ungherese, era esclusa dalla vita sacramentale. Compresa questa necessità, Padre Gatti li cercò, servì messa per loro e li incoraggiò a regolarizzare le loro situazioni familiari. Grazie al suo impegno, la Legazione italiana decise di nominarlo console, perché aiutasse i connazionali nelle questioni burocratiche e di assistenza sociale, consolidando ulteriormente il suo ruolo di figura vitale nella comunità degli emigrati. Nel 1938, Padre Gatti divenne responsabile degli espatriati italiani di Bucarest, in seguito all'espulsione di Monsignor Antonio Mantica.

Sotto il regime comunista, la comunità cattolica italiana subì un significativo declino ma, nonostante le restrizioni, Padre Gatti continuò il suo ministero clandestinamente, procurando carburante, medicine e altri beni di prima necessità a quanti ne avevano bisogno. Distribuì anche aiuti vaticani a sostegno delle piccole comunità cattoliche, rafforzando il suo impegno a preservarne la fede e il benessere. Le sue attività, considerate sovversive dalle autorità, portarono al suo arresto nel 1951. Un sacerdote greco-cattolico, torturato e costretto a confessare, lo accusò di aver organizzato attività di assistenza clandestina. Sottoposto a brutali interrogatori e a un processo farsa, fu condannato a quindici anni di lavori forzati e dieci anni di privazione civica. Rilasciato nel 1952 sotto pressione diplomatica italiana, raggiunse Vienna in condizioni critiche e da lì, fu trasferito a Padova, dove morì il 6 giugno 1952 per le ferite riportate durante la prigionia. Decenni dopo, il governo romeno riconobbe formalmente le ingiustizie subite da Padre Gatti e la Diocesi di Padova avviò la sua causa di beatificazione, attualmente all'esame della Congregazione per le Cause dei Santi. La sua eredità permane una testimonianza di incrollabile dedizione per il benessere spirituale e materiale degli immigrati italiani in Romania, nonostante le enormi avversità.

Considerando il contesto storico più ampio, in che modo il clima politico del XX secolo, compresa l'ascesa del totalitarismo, ha influenzato le esperienze degli immigrati italiani in Romania e quale eredità ha lasciato questo periodo nella memoria della loro presenza odierna?

L'instaurazione del regime comunista a Bucarest ha fermato l'emigrazione italiana in Romania per più di 40 anni. Ma il danno non si

Părintele Clemente Gatti, care a murit în 1952 în urma tratamentelor dure din închisoare, și-a dedicat viața ajutoării emigranților italieni din România, în mijlocul provocărilor războiului, totalitarismului și represiunii drepturilor civile. Repartizat la Hunedoara, a întâlnit o numeroasă forță de muncă italiană, mulți dintre ei, necunoscând limba română sau maghiară, fiind excluși de la Sfintele Sacramente. Recunoscând această nevoie, i-a căutat, a celebrat Liturgia și a încurajat regularizarea situației lor familiale. Ca recunoaștere a eforturilor sale, Legația italiană l-a numit consul pentru a-și ajuta compatrioții în probleme birocratice și de asistență socială, consolidându-i și mai mult rolul de figură vitală în comunitatea de emigranți. În 1938, părintele Gatti și-a asumat responsabilitatea pentru expatriatii italieni din București, în urma expulzării Monseniorului Antonio Mantica.

Sub regimul comunist, comunitatea catolică italiană a suferit un declin semnificativ. În ciuda restricțiilor, părintele Gatti și-a continuat slujirea în mod clandestin, oferind combustibil, medicamente și alte bunuri de primă necesitate celor nevoiași. De asemenea, a distribuit ajutoare de la Vatican pentru a sprijini comunitățile catolice mici, întărindu-și angajamentul de a păstra credința și bunăstarea lor. Activitățile sale, considerate subversive de către autorități, au dus la arestarea sa în 1951. Un preot greco-catolic, torturat și obligat să mărturisească, l-a acuzat că ar fi organizat activități clandestine de asistență socială. Supus unor interogatorii brutale și unui proces de fațadă, a fost condamnat la cincisprezece ani de muncă silnică și zece ani de privațiune civică. Eliberat în 1952 sub presiunea diplomatică italiană, a ajuns la Viena într-o stare slăbită și a fost transferat la Padova, unde a murit din cauza rănilor suferite, pe 6 iunie 1952. Decenii mai târziu, guvernul român a recunoscut oficial nedreptățile pe care le îndurase, iar Dieceza de Padova a inițiat procesul său de beatificare, aflată în prezent în curs de examinare de către Congregația pentru Cauzele Sfinților. Moștenirea sa dăinuie ca o dovadă a dedicării sale neclintite față de bunăstarea spirituală și materială a emigranților italieni din România, în ciuda enormelor adversități.

Privind contextul istoric mai larg, cum a influențat climatul politic al secolului al XX-lea, inclusiv ascensiunea totalitarismului, experiențele imigranților italieni în România și ce moștenire a lăsat această perioadă în memoria lor astăzi?

Instaurarea regimului comunist la București a pus stop fenomenului migrației italiene către România pentru mai bine de 40 de ani. Însă daunele nu s-au oprit la atât, ci au marcat comunitatea italiană din România ireversibil. Doar

è limitato a questo, e potrei definire irreversibili i segni lasciati dal regime sulla comunità italiana in Romania. Solo agli italiani che presero la cittadinanza romena fu permesso di rimanere nel paese, gli altri furono costretti a tornare in Italia, e non fu di certo facile lasciarsi alle spalle tutto ciò che avevano costruito una vita intera: famiglie, case, lavoro, amicizie. La maggior parte scelse di partire, ma il reinserimento in Italia si rivelò altrettanto difficile. La persecuzione iniziata negli anni Cinquanta è sfociata in pene severe, carcere, costrizione al domicilio coatto o sfollamento per chi si rifiutava di rinunciare al passaporto italiano. La diminuzione del numero di italiani, il loro isolamento e la paura di assumere un'identità etnica non riconosciuta dal regime, nel tempo determinarono la perdita della lingua e dei costumi della madrepatria all'interno delle famiglie italiane (per lo più miste) rimaste in Romania. Inoltre, le affinità linguistiche e culturali tra i due popoli facilitarono non di poco la loro romenizzazione.

La persecuzione del regime colpì anche la Chiesa cattolica e sul modello sovietico, iniziò una virulenta campagna anticattolica e antipapale. La struttura internazionale della Chiesa cattolica non piaceva al nuovo regime e il Vaticano fu associato al «campo imperialista occidentale». Così, il Concordato con la Santa Sede fu abolito, i vescovi greco-cattolici non furono più riconosciuti dallo Stato romeno e la stampa greco-cattolica fu bandita. Iniziò il processo di adesione forzata dei greco-cattolici alla Chiesa Ortodossa attraverso minacce, ricatti e maltrattamenti, i vescovi greco-cattolici furono arrestati (sei di loro sarebbero morti in prigione), le cattedrali greco-cattoliche furono prese dalla Chiesa Ortodossa. Infine, con il decreto 358 del 1° dicembre 1948, la Chiesa Greco-Cattolica fu messa fuori legge.

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha svolto un ruolo chiave nel preservare e promuovere la cultura italiana in Romania. Potrebbe raccontarci di più sulla fondazione dell'associazione e sulle sue attività nel periodo in questione?

Dopo la caduta del regime comunista e il ritorno alla libertà e alla democrazia, gli italiani di Romania, come altri gruppi etnici, hanno avuto l'opportunità e l'entusiasmo di riconoscere e affermare la propria identità etnica, di organizzarsi in comunità e di rivendicare i propri diritti a livello nazionale, attraverso la presenza di un deputato nel Parlamento di Romania. È nel contesto di questo slancio iniziale che sono nate diverse organizzazioni di italiani in varie parti della Romania, tra cui l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., inizialmente attiva nell'area della Bucovina. Con oltre 30 anni

italienii care au luat cetățenia română au fost lăsați să rămână în țară, ceilalți au fost obligați să se întoarcă în Italia. Nu a fost o alegere ușoară să își lase în urmă tot ce au clădit într-o viață de om: familii, case, prieteni. Cei mai mulți au ales să plece, însă reintegrarea în Italia s-a dovedit a fi o încercare la fel de grea. Persecuțiile începute în 1950 au ajuns până la pedepse aspre, detenție, domiciliu forțat, strămutări pentru cei care nu voiau să renunțe la pașaportul italian. Scăderea numărului italienilor, izolarea lor și frica de a-și asuma o identitate etnică neagreată de regim a făcut ca, cu trecerea timpului, în familiile de italieni (cel mai adesea mixte), limba italiană și obiceiurile din țara mamă să se piardă. Românizarea a fost facilitată și de asemănările între limbi și afinitățile culturale dintre cele două popoare.

Persecuția regimului s-a răsfraț și asupra Bisericii Catolice. Pe model sovietic, a început o virulentă campanie anticatolică și antipapală. Structura internațională a Bisericii Catolice nu convenea noului regim. Vaticanul era asociat „lagărului occidental imperialist”. A fost denunțat Concordatul cu Sfântul Scaun, episcopii uniți nu au mai fost recunoscuți de statul român, presa greco-catolică a fost interzisă. A început procesul de trecere forțată a greco-catolicilor la Biserica Ortodoxă, prin amenințări, șantaj, maltratări. Episcopii uniți au fost arestați, șase dintre ei vor muri în închisoare, catedralele greco-catolice au fost preluate de ierarhii ortodocși. Apoi, prin Decretul 358 din 1 decembrie 1948, Biserica Unită cu Roma a fost scoasă în afara legii.

Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. a jucat un rol cheie în conservarea și promovarea culturii italiene în România. Ne puteți spune mai multe despre înființarea asociației și activitățile acesteia?

După căderea regimului comunist și revenirea la libertate și democrație, italienii din România, ca și alte etnii conlocuitoare, au avut posibilitatea și entuziasmul de a-și recunoaște și afirma identitatea etnică, de a se organiza în comunități și de a-și revendica drepturile la nivel național, prin prezența unui deputat în Parlamentul României. În contextul elanului de început iau naștere organizații ale italienilor din diferite zone ale României, între care și Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT., ce a activat mai întâi în zona Bucovinei. Cu o activitate de peste 30 de ani, din care 20 în calitate de unică și oficială organizație reprezentativă a minorității italiene la nivel național, scopul principal al Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT. este acela de a apăra, păstra, dezvolta și promova identitatea minorității naționale italiene din România, prin încurajarea învățământului în limba italiană maternă, prin recuperarea istoriei

Monumento dedicato agli emigranti friulani, autore Antonio Roman, Cavasso Nuovo, Italia

Monument dedicat emigranților friulani, autor Antonio Roman, Cavasso Nuovo, Italia

di attività, di cui 20 come unica organizzazione ufficiale rappresentativa della minoranza italiana a livello nazionale, lo scopo principale dell'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. è difendere, preservare, sviluppare e promuovere l'identità della minoranza nazionale italiana in Romania, incoraggiando l'istruzione in lingua madre italiana, recuperando la ricca storia di questa comunità, promuovendo la cultura italiana, le tradizioni e le personalità della comunità, e soprattutto trasmettendo quest'identità alle nuove generazioni.

Gli obiettivi sono raggiunti organizzando incontri con i membri di tutto il paese in varie occasioni di festa, campi per bambini e ragazzi, concorsi di lingua italiana, ricerche sulla storia della comunità italiana, saloni culturali, festival di danza e musica italiana, spettacoli teatrali, pubblicazione di libri e riviste sulla cultura e la storia italiana, celebrazione comune delle festività religiose.

Tutti gli sforzi compiuti negli anni dall'associazione sono tanto più importanti in quanto, come già detto, il regime comunista ha posto fine a qualsiasi tipo di espressione dell'identità italiana nella sfera pubblica e spesso anche in quella privata. La strada per ricostruire un senso di appartenenza e di comunità dopo il 1989 è stata e continua a essere difficile, con molte sfide, ma anche con molte soddisfazioni.

bogate a acestei comunități, prin promovarea culturii italiene, a tradițiilor și a personalităților din comunitate și prin ducerea mai departe a acestei identități către generațiile mai tinere.

Obiectivele sunt îndeplinite prin organizarea de întâlniri cu membrii din toată țara cu diverse ocazii festive, prin tabere de copii și tineret, prin concursuri de limbă italiană, prin cercetarea istoriei comunității italiene, prin saloane culturale, festivaluri de dans și muzică italiană, spectacole de teatru, editare de cărți și reviste ce privesc cultura și istoria italiană, prin celebrarea împreună a unor sărbători religioase.

Toate eforturile depuse de-a lungul anilor de către asociație sunt cu atât mai importante cu cât, cum precizam mai sus, perioada regimului comunist a stopat orice fel de manifestare a identității italiene în spațiul public și, adesea, chiar în cel privat.

Drumul reconstituirii sentimentului de apartenență și comunitate după 1989 a fost și este unul anevoios, cu multe provocări, dar și cu multe satisfacții.

Pe urmele constructorilor și arhitecților italieni.

Despre meseriași și specialiști ai zidurilor

6
partea a șasea
sesta parte

LA PAS PRIN BUCUREȘTI

În căutările noastre arhivistice spre a găsi arhitecții, antreprenorii și meșterii italieni din capitală și din țară, continuăm să găsim nume noi, date biografice, arhitectonice și de tot felul. Exact când ai impresia că informațiile s-au epuizat și izvoarele au secat, întorci pagina de arhivă și dai de încă o serie de oameni uimitor de talentați și harnici, pe care timpul încă îi pomenește și nu îi lasă să se piardă în negura vremii.

Centrul târgului Bucureștilor a fost dezvoltat, înfrumusețat și înnobilit și de o altă echipă de oameni binecuvântați de Muzele din mitologie, patroanele și inspiratoarele artelor de tot felul, inclusiv arta arhitecturii. Această echipă despre care vă povestim în acest număr a fost alcătuită dintr-un constructor-antreprenor milanez și un arhitect elvețian. Renumitul arhitect Pierre Louis Blanc era născut la Geneva la anul 1860, școlit la Institutul Politehnic din Zürich și la École des Beaux-Arts din Paris. A obținut diploma de arhitect în 1884, în aceeași sesiune și cu același proiect (un orfelinat) cu Ion Mincu, care l-a invitat la București. Pe marele arhitect român Ion Mincu l-am mai menționat în articolele noastre alături de arhitectul italian Gaetano Burelli. Elvețianul s-a stabilit în România în 1883, a trăit, s-a căsătorit de două ori, a construit și și-a găsit odihna veșnică pe pământ românesc la 1903, fiind înmormântat în cimitirul Bellu din București (așa cum s-a întâmplat cu mulți dintre strămoșii noștri italieni).

Găsim, în cercetările noastre, că Blanc a avut un asociat destoinic și de mare încredere în persoana unui antreprenor și constructor italian. Numele acestuia este, cumva, un mister, deoarece apare fie ca Scolari Luigi, fie ca Scolari Carlo, dar, ținând cont că de fiecare dată apare împreună cu elvețianul Blanc, putem ajunge la concluzia că ori este aceeași persoană cu mai multe prenume, ori sunt două persoane diferite, posibil rude – știm că frați sau veri, tați și fii, care veneau în România și aveau aceeași meserie mergeau câteodată în orașe diferite spre a avea mai mari șanse de succes. Acesta, Scolari, a realizat, conform cercetărilor, marea majoritate a vilelor proiectate de arhitectul Blanc între anii 1885-1900. Între

A SPASSO PER BUCAREST

Durante le nostre ricerche d'archivio sulle tracce degli architetti, degli imprenditori e degli artigiani italiani nella capitale e nel resto del paese, continuiamo a trovare nuovi nomi, dati biografici, architettonici e di ogni sorta. Proprio quando hai l'impressione che le informazioni siano finite e le fonti prosciugate, giri la pagina dell'archivio e incontri ancora un'altra serie di persone dall'incredibile talento e operosità, che il tempo continua a ricordare e non lascia che si perdano nelle pieghe del suo scorrere.

Il centro della città di Bucarest è stato sviluppato, abbellito e nobilitato anche da un'altra squadra di uomini benedetti dalle Muse della mitologia, patrone e ispiratrici di tutte le arti, compresa l'architettura. Questa squadra, di cui vi raccontiamo in questo numero, è stata composta da un costruttore-imprenditore milanese e da un architetto svizzero. Il famoso architetto Pierre Louis Blanc era nato a Ginevra nel 1860, aveva

fotografie: google maps

Casa Filipescu

Casa Filipescu

studiato al Politecnico di Zurigo e presso l'École des Beaux-Arts di Parigi. Ha ottenuto la laurea in architettura nel 1884, nella stessa sessione e con lo stesso progetto (un orfanotrofio) di Ion Mincu, che l'ha invitato a Bucarest. Nei nostri articoli abbiamo già menzionato il grande architetto romeno Ion Mincu, insieme all'architetto italiano Gaetano Burelli. Lo svizzero si è stabilito in Romania nel 1883, dove ha vissuto, si è sposato due volte, ha construito e ha trovato l'eterno riposo nel 1903, quando è stato sepolto nel cimitero Bellu di Bucarest (così com'è avvenuto per molti dei nostri antenati italiani).

IUNIE-SEPTEMBRIE

Palatul Blank

Palazzo Blanc

foto: unibuc.ro

Palatul Hermann Spayer

Palazzo Hermann Spayer

foto: alcatraz.ro

Casa Mauriciu Blank

Casa Mauriciu Blanc

foto: repubblican.ro

aceste formidabile opere de arhitectură se numără clădiri pe care sigur le cunoașteți, monumente pe lângă care ați trecut de nenumărate ori, despre care poate știți că sunt proiectate de marele maestru Blanc, dar nu știți că un italian le-a clădit, cărămidă cu cărămidă.

Printre aceste palate impozante enumerăm: Casa „Nicolae Filipescu” (1888), Strada Batiștei nr. 13, astăzi Prefectura București; Casa „Louis Blanc – Elena Suțu” (1888), Piața Cantacuzino; Casa „Mauriciu Blank” (1891), Strada Tudor Arghezi nr. 9, colț cu Strada Blanduziei (fosta ambasadă a S.U.A.); Casa „Louis Blanc – Irina Berndey” (1893), Strada Tudor Arghezi nr. 22; Casa „Luigi Scolari” și proprietatea „Valbudea”, ambele în 1893, str. Clopotari (azi Clopotarii Vechi); Casa „Take Ionescu” (1897), str. Tache Ionescu nr. 27; Palatul „Hermann Spayer” (1900), Strada Batiștei nr. 24.

Blanc a locuit în mai multe case din București, construite de Luigi Scolari,

Nelle nostre ricerche scopriamo che Blanc abbia avuto un associato capace e degno di grande fiducia nella persona di un imprenditore e costruttore italiano. Il suo nome rimane ad ogni modo un mistero, perché potrebbe trattarsi di Scolari Luigi o di Scolari Carlo ma, dal momento che appare ogni volta insieme allo svizzero Blanc, possiamo dedurre si tratti della stessa persona con più nomi, oppure di due persone, probabilmente imparentate tra loro – sappiamo come fratelli e cugini, padri e figli giunti in Romania con lo stesso mestiere, alle volte si recassero in città diverse per avere maggiori possibilità di successo. Questo Scolari, in base alle nostre ricerche, ha realizzato la stragrande maggioranza delle ville progettate dall'architetto Blanc tra il 1885 e il 1900. Tra queste formidabili opere architettoniche si elencano palazzi che conoscete di certo, monumenti accanto ai quali sarete passati innumerevoli volte, che forse sapete essere stati progettati dal grande maestro Blanc, ma non anche che sia stato un italiano a costruirli, mattone su mattone.

Tra queste imponenti costruzioni citiamo Casa «Nicolae Filipescu» (1888), Strada Batiștei n. 13, oggi Prefettura di Bucarest; Casa «Louis Blanc – Elena Suțu» (1888), Piazza Cantacuzino; Casa «Mauriciu Blank» (1891), Strada Tudor Arghezi n. 9, ad angolo con Strada Blanduziei (ex ambasciata USA); Casa «Louis Blanc – Irina Berndey» (1893), Strada Tudor Arghezi n. 22; Casa «Luigi Scolari» e la proprietà «Valbudea», entrambe nel 1893, Strada Clopotari (oggi Clopotarii Vechi); Casa «Tache Ionescu» (1897), Strada Tache Ionescu n. 27; Palazzo «Hermann Spayer» (1900), Strada Batiștei n. 24.

Blanc ha abitato in molte delle case di Bucarest costruite da Luigi Scolari e menzionate poco fa, l'ultima delle quali è stata su Strada Mercur n. 12 (oggi Strada Artur Verona), a due passi dalla casa di Burelli, diventata poi casa Mincu, vale a dire vicino al suo amico e collega, lo stesso che l'aveva portato in Romania. Dopo la demolizione dell'immobile di Blanc, il politico Alexandru Marghiloman ha costruito lì la sua

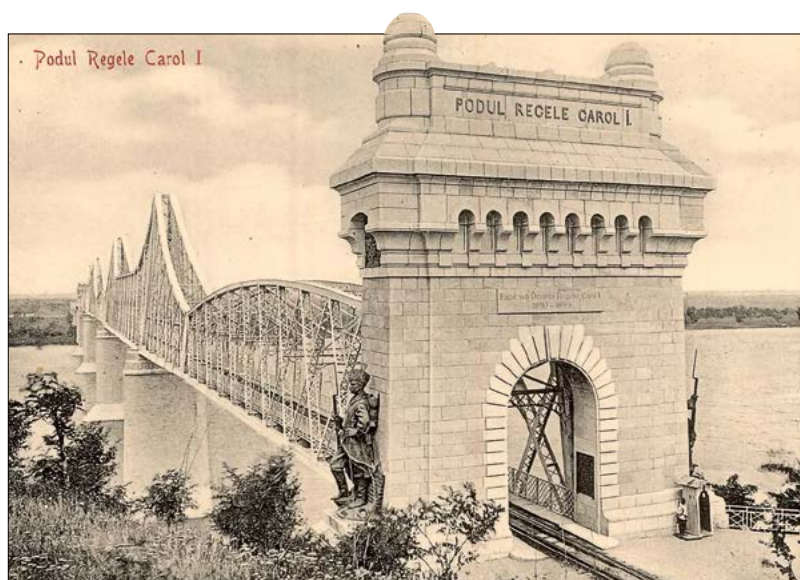
Sulle tracce di
costruttori e
architetti **italiani**.
Su operai e specialisti delle
costruzioni

menționate mai sus, ultima dintre ele fiind în str. Mercur, nr. 12 (azi strada Arthur Verona), la o aruncătură de băț de casa lui Burelli, devenită casa Mincu, adică aproape de prietenul și colegul său, cel ce l-a adus în România. După demolarea imobilului lui Blanc, acolo și-a ridicat casa omul politic Alexandru Marghiloman, ca mai apoi în acel loc să fie construit blocul ARO (Patria), în anii 1929-1936, care încă există, dar din păcate în mare nevoie de reparații. Astfel, pe același loc s-au succedat mai multe clădiri emblematice pentru bulevardul bucureștean.

Construcția lui Scolari, un reper demn de adus aminte, domiciliul personal al arhitectului Blanc din Piața Cantacuzino, se află în aceeași piațetă, unde, câțiva ani mai târziu, la 1912, antreprenorul Emilio Peternelli, pe care l-am menționat în numerele anterioare ale revistei, avea să construiască o casă impunătoare care acum este Ambasada Iordaniei. Cum lumea este foarte mică și plină de coincidențe, mai târziu, în fosta casă personală a lui Louis Blanc din Piața Cantacuzino, avea să locuiască Constantin Mille, ziarist și nuvelist, considerat părintele ziaristicii române moderne, cu soția sa Maria, născută Cincu – fiica lui Anton Cincu, boier din Tecuci. Mille este cel care îl aduce în România pe arhitectul venețian Giovanni Culluri, cu a sa familie, pentru a edifica Podul de la Cernavodă – alături de mulți alți italieni (vreo 2000) ce au lucrat la acel mare proiect al regelui Carol I – dar și conacele și alte dependințe ale boierului Cincu.

În 4 aprilie 1890, Luigi Scolari solicita în numele lui Ion N. Lahovary, aristocrat, parlamentar și ministru român, o autorizație de construcție și de împrejmuire pentru proprietatea din Calea Dorobanți nr. 85-87. Aici antreprenorul Scolari, alături de arhitectul Blanc, a construit un palat de referință în arhitectura Bucureștiului, casa familiei Lahovary și a fiicei lor, Martha Lahovary, care, prin căsătoria sa la 16 ani, în 1912, cu prințul George Valentin Bibescu, avea să devină prințesa Martha Bibescu. Prințesa a primit cadou de la soțul ei Palatul Mogoșoaia, una dintre reședințele cele mai aproape de sufletul ei boem și pentru a cărui renovare a folosit știința și talentul altui mare italian, arhitectul venețian Domenico Rupolo. Familia princiară Bibescu a mai interacționat și cu alți italieni, precum Ioan Culluri, unul dintre fiii arhitectului Giovanni Culluri, care a fost pilotul prințului Bibescu, despre care știm că era foarte pasionat de aviație. Aici, la palatul Lahovary, în zilele mai apropiate de noi au avut sediul școli internaționale, precum cea britanică, dar și cea italiană.

E de menționat că, la acea vreme, la sfârșitul secolului, aceste palate și case boierești, construite

case e successivamente, in quello stesso luogo, tra il 1929 e il 1936, è stato costruito il bloc ARO (Patria), ancora esistente ma purtroppo seriamente bisognoso di lavori di riparazione. Così, nello stesso luogo si sono succeduti numerosi palazzi emblematici per il bulevard bucarestino.

La costruzione di Scolari, un punto di riferimento che vale la pena di ricordare, residenza personale dell'architetto Blanc in Piazza Cantacuzino, si trova nella stessa piazzetta dove, qualche anno dopo, nel 1912, l'imprenditore Emilio Peternelli, già menzionato nel precedente numero della rivista, avrebbe costruito una casa imponente, in cui oggi ha sede l'Ambasciata di Giordania. Poiché il mondo è piccolo e pieno di coincidenze, più tardi, nella ex residenza personale di Louis Blanc, in Piazza Cantacuzino, avrebbe abitato Constantin Mille, giornalista e novellista, considerato il padre del giornalismo romeno moderno, con sua moglie Maria, nata Cincu – figlia di Anton Cincu, nobile di Tecuci. È Mille a portare in Romania l'architetto veneziano Giovanni Culluri, con la sua famiglia, per edificare il Ponte di Cernavodă – insieme a molti altri italiani (circa 2000) che hanno lavorato al grande progetto voluto da Carol I – insieme anche ai palazzi e ad altre strutture per il nobile Cincu.

Il 4 aprile del 1890, Luigi Scolari sollecita, a nome di Ion N. Lahovary, aristocratico, parlamentare e ministro romeno, un'autorizzazione a costruire e recintare una proprietà su Calea Dorobanților n. 85-87. Qui l'imprenditore Scolari, insieme all'architetto Blanc, ha costruito un palazzo di riferimento nel panorama architettonico di Bucarest, la casa della famiglia Lahovary e quella per la loro figlia, Martha Lahovary che, sposando a 16 anni, nel 1912, il principe George Valentin Bibescu, sarebbe diventata la principessa Martha Bibescu. La principessa ha ricevuto in regalo da suo marito il Palazzo di Mogoșoaia, una delle residenze più vicine al suo cuore boemio e per i cui lavori di ristrutturazione si sarebbe

Podul Regele Carol I

Ponte Re Carlo I

foto: adrian.ro

Palatul Lahovari

Palazzo Lahovary

foto: B388.ro

foto: metropolis.ro

Universitatea de Medicină Carol Davila

Università di Medicina Carol Davila

de duo-ul milanez-elvețian, aveau toate utilitățile moderne: apă curentă și electricitate.

Blanc, alături de alți asociați, a cumpărat, în vederea dezvoltării, parcele mari de teren, în zone precum Dudești, Colentina, Tei, dar și în zona actualei Piața Victoriei, pe vremea aceea șoseaua Bonaparte, ce se afla la marginea Bucureștiului, unde se găsea și Parcela Blanc. Scolari a realizat construcțiile, iar Blanc a fost proiectantul caselor particulare. Azi, una dintre străzile din spatele Palatului Victoria poartă numele de Louis Blanc. Poate unele dintre acele case, de pe strada cu numele arhitectului, sunt din acea perioadă, dar în căutările noastre nu am găsit informații. Vizavi, pe strada Clopotarii Vechi, Scolari a avut casa personală, așa cum am mai menționat.

Ca în multe cazuri ale clădirilor din acea epocă, multe edificii, mai mici sau mai mari, au dispărut din varii motive, dar este bine că măcar în acte acestea rămân menționate. Vă enumerăm câteva dintre acestea: casa „Louis Blanc - Aloys Brémont”, Calea Victoriei nr. 124 (1888); casa „Blanc - Brâncoveanu” (1892) str. Batiștei; 1890 - Casa „Elena Gheorghe Adrian Sturdza”, Strada Povernei colț cu Strada Vasile Alecsandri, posibil pe actualul loc al Facultății de Științe Politice, a

avvalsa delle conoscenze e del talento di un altro grande italiano, l'architetto veneziano Domenico Rupolo. La famiglia principesca Bibescu ha interagito anche con altri italiani, come Ioan Culluri, uno dei figli dell'architetto Giovanni Culluri, che è stato il pilota del principe Bibescu, appassionato di aviazione. Qui, a palazzo Lahovary, in epoche più recenti, hanno avuto sede scuole internazionali, come quella britannica e quella italiana.

Da menzionare che, all'epoca, alla fine del secolo, questi palazzi e case nobiliari costruiti dalla coppia milanese-svizzera, fossero dotati di tutti i comfort moderni, acqua corrente ed elettricità.

Blanc, insieme ad altri associati, ha acquistato grandi appezzamenti di terreno a scopo edilizio, in zone come Dudești, Colentina, Tei, ma anche nella zona dell'attuale Piazza Victoriei, all'epoca viale Bonaparte, che si trovava ai margini di Bucarest e che ospitava anche l'appezzamento Blanc. Scolari ha realizzato le costruzioni, e Blanc è stato il progettista di alcune case private. Oggi, una delle strade alle spalle di Palazzo Vittoria porta il nome di Louis Blanc. Forse, alcune delle case presenti sulla strada con il nome dell'architetto, appartengono a quel periodo ma nelle nostre ricerche non abbiamo trovato informazioni. Di fronte, su strada Clopotarii Vechi, Scolari ha avuto la propria casa, come già menzionato.

Come per molte strutture dell'epoca, numerosi edifici di diversa grandezza sono scomparsi per vari motivi, ma per fortuna se ne ritrova traccia nei documenti. Eccone una breve lista: casa «Louis Blanc - Aloys Brémont», Calea Victoriei n. 124 (1888); casa «Blanc - Brâncoveanu» (1892) Strada Batiștei; 1890 - Casa «Elena Gheorghe Adrian Sturdza», Strada Povernei angolo con Strada Vasile Alecsandri, probabilmente al posto dell'odierna Facoltà di Scienza Politiche, la cui struttura risale al periodo interbellico 1924-1929; l'Istituto Schewitz-Thierrin (1895), Via Scaune n. 51, Bucarest.

Lo svizzero Louis Blanc ha collaborato anche alla costruzione del Ponte di Cernavodă, chiamato inizialmente «Carol I» (1890-1895 - ingegnere Angel Saligny) e ha anche progettato altri grandi edifici, come: l'Università di Iași (1893-1897); l'Università di Medicina (1893-1903) su Bulevard Eroi Sanitari n. 8, Bucarest; il Ministero dell'Agricoltura (1894-1897) su Bulevard Carol n. 2-4, Bucarest; l'Istituto di Batteriologia (1897-1899) su Spaliul Independenței n. 99-101, Bucarest. Tenendo conto che i due, Scolari e Blanc, hanno avuto una stretta collaborazione per un lungo periodo di tempo, esiste la reale possibilità che l'imprenditore milanese abbia lavorato in diverse

cărei clădire este din perioada interbelică 1924-1929; Institutul Schewitz-Thierrin (1895), ulița Scaune nr. 51, București.

Elvețianul Louis Blanc a colaborat și la construcția Podului de la Cernavodă, numit inițial „Carol I” (1890-1895 – inginer Anghel Saligny) și a mai proiectat și alte edificii mari, precum: Universitatea din Iași (1893-1897); Universitatea de Medicină (1893-1903), Bulevardul Eroii Sanitari nr. 8, București; Ministerul Agriculturii (1894-1897), Bulevardul Carol nr. 2-4, București; Institutul Bacterologic (1897-1899), Splaiul Independenței nr. 99-101, București. Ținând cont că cei doi, Scolari și Blanc, au colaborat îndeaproape pe o perioadă lungă de timp, există o probabilitate destul de mare ca antreprenorul milanez să fi lucrat în diferite etape și la acele mari edificii, chiar dacă nu am găsit această mențiune istorică.

Coincidența face să regăsim numele Scolari (fără a avea certitudinea că vorbim despre aceeași persoană) menționat și cu alți arhitecți italieni, unii dezbătuți deja în numerele anterioare ale acestui serial cultural-istoric, precum Giulio Magni și Giuseppe Trolli, arhitect care a lucrat în zona Craiovei în principal, dar și la Iași și, desigur, și în țara mamă, Italia. Găsim o referință că Scolari și Trolli ar fi deținut împreună o firmă antreprenorială și au construit împreună mai multe vile în zona Copou din Iași, printre care și vila „Scolari – Trolli”, arhitect fiind Giulio Magni, dar și vila „Carmen Sylva”, numită așa după regina Elisabeta a României, din Varese (Italia), care a fost construită în anul 1900, având ca arhitect pe Oskar Maugsch. Firma acestora a avut și lucrări de terasament, prelucrare pietre, lucrări pentru fierări și tâmplări în zona Bacău.

În mare contrast cu cazul arhitectului Pierre Louis Blanc, despre a cărui viață de-a dreptul impresionantă, chiar dacă scurtă, se găsesc informații și povești, despre viața personală a lui Luigi Scolari nu găsim nimic. Nicio poză, niciun act, nimic. El a rămas în lume doar cu numele și, desigur, cu monumentele pe care cu mare iscusință le-a realizat.

tappe anche a quelle grandi strutture, sebbene non ve ne sia menzione storica.

Casualmente abbiamo ritrovato il nome Scolari (senza la certezza che si tratti della stessa persona) menzionato insieme anche ad altri architetti italiani, alcuni dei quali sono stati già ricordati nei precedenti numeri di questa serie storico-culturale, come Giulio Magni e Giuseppe Trolli, architetto che ha lavorato sostanzialmente nella zona di Craiova, ma anche a Iași e naturalmente nella madrepatria italiana. Troviamo un riscontro sul fatto che Scolari e Trolli avrebbero detenuto insieme un'impresa edile e che abbiano costruito insieme numerose ville nel quartiere Copou di Iași, tra le quali la villa «Scolari – Trolli», progettata dall'architetto Giulio Magni, e anche la villa «Carmen Sylva», chiamata così in omaggio alla regina Elisabeta di Romania, di Varese (Italia), costruita nel 1900 e progettata dall'architetto Oskar Maugsch. Questa impresa ha realizzato opere di terrazzamento, di lavorazione della pietra, ferroneria e falegnameria nella regione di Bacău.

Diversamente dal caso dell'architetto Pierre Louis Blanc, sulla cui vita realmente unica, ma anche breve, esistono informazioni e aneddoti, sulla vita privata di Luigi Scolari non abbiamo trovato nulla. Non una fotografia, un documento, niente. È rimasto nel mondo solo con il suo nome e, naturalmente, con i monumenti che ha sapientemente creato.

Ministerul Agriculturii

Ministero
dell'Agricoltura

Vila Carmen Sylva din
Varese

Vila Carmen Sylva a
Varese

IUNIE-SEPTEMBRIE

Despre Italia, România și punți poetice

interviu realizat și
tradus în italiană
de · intervista
realizzata e tradotta
in italiano da
Clara Mitola

În acest număr de „Dialoguri literare”, revenim la scris cu poetul Daniel D. Marin. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, traducător și coordonator editorial, Daniel s-a mutat în Italia în 2012, unde continuă să-și urmeze interesele literare și să-și exerseze limba italiană traducând poezie în limba română. În 2022, a publicat *I corpi che non ci calzano mai a pennello* (Interno Libri Edizioni), prima sa colecție scrisă direct în italiană, noua sa limbă de adopție. Daniel D. Marin a fost de acord să răspundă la câteva întrebări despre Italia și scris, creație și adaptare, poezie și munca editorială.

dialoguri
literare

fotografie personală - arhivă personală Daniel D. Marin

In questo numero di «Dialoghi Letterari» torniamo alla scrittura con il poeta Daniel D. Marin. Membro dell'Unione degli Scrittori Romeni, traduttore e coordinatore editoriale, Daniel si trasferisce in Italia nel 2012, dove continua a portare avanti i suoi interessi letterari e ad esercitare l'italiano traducendo poesia in lingua romena. Nel 2022 pubblica *I corpi che non ci calzano mai a pennello* (Interno Libri Edizioni), prima raccolta scritta direttamente in italiano, sua nuova lingua d'adozione. Daniel D. Marin ha accettato di rispondere ad alcune domande sull'Italia e la scrittura, su creazione e adattamento, poesie ed editoria.

Cum și când a devenit pentru tine Italia o destinație concretă în care să trăiești și un spațiu în care să creezi? Cum a început relația ta cu Italia și limba italiană?

În primul moment, în particular Sardegna, și nu atât o destinație, cât o oprire sau, de fapt, un parcurs în care m-am descoperit pe mine însumi atât de familiar cu această „nouă cunoștință”, ca și cum am fi fost deja prieteni de drum. Eu nu am avut probleme în România, n-am plecat din vreo nemulțumire față de acea țară, dar nu am simțit-o niciodată așa: ca pe un vechi și, mai ales, potrivit prieten în drumul meu. De aceea, deși am ajuns în Sardegna întâmplător (aveam nevoie de o insulă la care să am acces prin intermediul unei burse: n-am ajuns, așadar, ca urmare a unei decizii anume sau a unei căutări, a fost pur și simplu singura insulă de pe lista de burse la care puteam aplica. Și era un moment în care trebuia să plec urgent într-un loc cât mai izolat, și asta dintr-un motiv strict personal – dintr-o dramă, aproape – fără nicio vină a țării din care plecam),

Come e quando l'Italia è diventata per te una meta concreta in cui vivere e uno spazio in cui creare? Come nasce il tuo rapporto con l'Italia e con la lingua italiana?

Sulle prime, la Sardegna in modo particolare, e non tanto come una destinazione, quanto come una tappa o forse, in effetti, un percorso in cui ho riscoperto in me una profonda familiarità con questa «nuova conoscenza», come fossimo già compagni di viaggio. Io non ho avuto problemi in Romania, non sono partito per chissà quale insoddisfazione rispetto al mio paese, ma non l'ho mai percepito così, simile a un amico vecchio e soprattutto adatto lungo il mio cammino. Per questo, sebbene sia arrivato in Sardegna per caso (avevo bisogno di un'isola da raggiungere tramite una borsa di studio, quindi non ci sono arrivato in seguito a una particolare decisione o ad una ricerca, semplicemente era l'unica isola presente nella lista delle borse di studio che potevo richiedere. Ed era un momento in cui avevo l'urgente bisogno di raggiungere un luogo il più isolato possibile, e

am rămas așa mult sau, mai bine spus (având în vedere că am mai locuit și la Timișoara, Roma și Valencia în acei ani), am revenit de fiecare dată pentru câte o lungă perioadă începând de atunci, pentru că așa am simțit.

Cu limba italiană raportul se naște la un an după raportul cu Italia, la cursul de Literatură italiană contemporană ținut de Massimo Onofri la Universitatea din Sassari, pe care l-am frecventat de două ori, pentru că prima oară înțelegeam ceva din literatură, dar nimic din limba în care îmi era

ea comunicată. Pur și simplu nu înțelegeam cuvintele, pentru că nu le mai auzisem înainte, eu știam doar română și engleză, iar acel curs a fost mai întâi ca o stare de spirit. În al doilea an de curs aveam să descopăr pe cont propriu o scriitoare cu origini sarde despre care Onofri nu-mi spusese, dar imediat ce am dat de câteva poeme de-ale ei, am și început să le traduc în română. În al treilea an pe insulă, îi ceream poeme de Ioan Es. Pop în traducerea ta, pe care le-am

prezentat, alături de texte de Carmen Firan, Ana Blandiana, Ruxandra Cesereanu, Nichita Danilov și poeți mai tineri, într-o serie de evenimente literare la Sassari și Alghero. Eram deja în corespondență cu Irma Carannante, care pe atunci era studentă la Napoli, și îi propuneam poeme de autori români prin care să ne exersăm nivelul, ea de limba română, iar eu, prin traducerea ei, de limba italiană. Peste alți doi ani aveam să scriu, pentru Nuovi Argomenti - Officina Poesia, nota care însoțea câteva dintre poemele traduse de ea din poeta Ofelia Prodan. Până atunci, la acea rubrică din România mai fusese găzduit doar Mircea Cărtărescu, într-o excelentă traducere a lui Bruno Mazzoni.

„O viermuială umană pestriță îl asumă și îl mișcă”, nota Mihaela Ursa despre mine, cel de atunci – un fel de, așadar, Robinson Crusoe sfios și sfidat în tentativa lui de a nu avea viață un timp? În realitate, și remarcase și ea, mă mișca „non-participativ”; altfel spus, m-am trezit proiectat într-o conexiune mai clară cu mișcările celorlalți, din poziția statică în care eram, și așa începe aventura mea sardă: realitatea concretă în care cei de acolo se mișcau mă mișca precum într-un micro-spățiu de creație și într-unul de trăire a acestuia. Traectoria mea deodată se compunea strict din momente ale celorlalți, ale celor cu care întâmplător mă intersectam și, grație unui gest sau al unui fel de a spune ceva, ei toți rămâneau și cu mine, fără să-și dea seama măcar. Fără ei m-aș fi pierdut, pentru că nu mai aveam niciun drum. Am ținut un jurnal sard care nu are ani, doar zile și luni ale acelor întâlniri. Dacă în România,

questo per un motivo strettamente personale – un dramma, quasi – senza nessuna colpa da parte del paese che stavo lasciando), ci sono rimasto così tanto, o meglio (visto che in quegli anni ho abitato anche a Timișoara, Roma e Valencia), ci sono tornato ogni volta per lunghi periodi a partire da allora, perché ho sentito di farlo.

Il rapporto con la lingua italiana nasce un anno dopo quello con l'Italia, al corso di Letteratura Italiana contemporanea tenuto da Massimo Onofri all'Università di Sassari, che ho frequentato due volte, la prima perché sapevo qualcosa di letteratura ma nulla della lingua in cui se ne parlava. Semplicemente non capivo le parole, perché non le avevo mai sentite prima, io parlavo romeno e inglese e quel corso è stato innanzitutto una condizione spirituale. Durante il secondo anno di corso avrei scoperto per conto mio una scrittrice di origini sarde di cui Onofri non mi aveva parlato, e non appena ho trovato delle sue poesie, ho cominciato a tradurle in romeno. Nel mio terzo anno sull'isola, ti chiedevo le poesie di Ioan Es. Pop tradotte da te, che ho presentato insieme ai testi di Carmen Firan, Ana Blandiana, Ruxandra Cesereanu, Nichita Danilov e poeti più giovani in una serie di eventi letterari a Sassari e Alghero, ed ero già in corrispondenza con Irma Carannante, allora studentessa a Napoli, a cui proponevo poemi di autori romeni con cui esercitare il nostro livello, lei di lingua romena, ed io, tramite le sue traduzioni, di lingua italiana, e due anni dopo avrei scritto per Nuovi Argomenti – Officina Poesia, la nota che accompagnava alcune sue traduzioni della poetessa Ofelia Prodan. Fino ad allora, l'unica presenza romena in quella rubrica era stato Mircea Cărtărescu, nell'eccellente traduzione di Bruno Mazzoni.

«Un brulichio umano variopinto ne prende il controllo e lo muove», scriveva Mihaela Ursa di me, quello di allora – insomma, una specie di Robinson Crusoe pavido e sfidato che cerca di non vivere per un po'? In realtà, e se ne era accorta anche lei, mi muovevo in modo «non partecipativo»; in altre parole, mi sono ritrovato proiettato in una connessione più chiara rispetto ai movimenti degli altri, dalla posizione statica in cui ero, e inizia così la mia avventura sarda: la realtà concreta in cui la gente del posto si muoveva, muoveva anche me come all'interno di un microspazio creativo e in un altro del loro vivere. La mia traiettoria di colpo si componeva esclusivamente dei momenti con gli altri, delle persone che incrociavo casualmente e, grazie a un gesto o al modo di dire qualcosa, tutte loro rimanevano in me, senza che me ne rendessi nemmeno conto. Senza di loro mi sarei perso, perché non avevo più nessun cammino. Ho tenuto un diario sardo che non riporta gli anni ma solo giorni e mesi di quegli incontri. Se in Romania, quando ero piccolo, per me non esisteva lo spazio ma solo il

când eram mic, pentru mine spațiul nu exista, ci doar timpul (nu mă vedeam deplasându-mă, mă vedeam stând pe loc și meditănd ore, ani la condiția mea), în Sardegna am redevenit mic și n-am mai perceput timpul, ci doar spațiul, și n-am mai văzut condiția mea, am văzut picături din condiția celorlalți. Și aceste picături au deschis ceva ordonat – punți pentru un fel de traiectorie a mea. Pur și simplu au apărut în fața mea, cu o altă claritate decât oricând înainte, mici bucăți din viața altora într-o astfel de succesiune încât (le-) am trăit ca și cum erau parte din traiectoria mea.

Rolul literaturii în viața ta a luat multe forme de-a lungul timpului. Pe lângă producția poetică, de scriere și de traducere, ai coordonat mai multe antologii de poezie românească contemporană (cum ar fi *Poezia Antiutopică. O antologie a douămiismului poetic românesc* sau *antologia de poezie feminină BorderLine 2000*). În ce rol te simți cel mai confortabil și de ce?

Aproape tot ce fac – și poate de aia am și făcut atât de puține în viață – fac doar când mă simt „piu a mio agio”. Cel mai des nu fac nimic, sunt foarte bun la a nu face nimic, pentru că și atunci mă simt „piu a mio agio”, a nu face nimic e foarte în felul meu de a fi. Din când în când, ceva foarte intens și neașteptat mă poartă să duc la o formă sau alta unele lucruri dintre care deja ai enumerat mare parte. Par roluri diferite pentru că duc la forme diferite, însă „amprenta” mea e aceeași în fiecare dintre ele, în niciunul n-am trăit și nu m-am trăit mai puțin.

Parcurgând din nou producția ta poetică, în special cea mai recentă colecție bilingvă, *Poesie con gli occhiali / Poeme cu ochelari* (publicată cu zece ani mai devreme în România), pare că meditezi mult la fragilitatea granițelor care separă realitatea de ficțiune sau de ireal. Mă întreb dacă această flexibilitate ar putea fi și o caracteristică definitorie a identității tale, echilibrată între Italia și România. Care este opinia ta despre acest lucru?

În realitate, volumul cu ochelari românești nu e chiar același cu cel cu ochelari italieni. Deși au ieșit „la iveală” în cea mai mare parte în perioada mea sardă, primul, cel românesc, a fost publicat în 2014, pe când mă aflam cu o bursă la Timișoara, iar al doilea în 2024, când deja nu mai aveam nicio bursă la Padova, când, așadar, s-ar putea presupune, mă „maturizasem” deja. Să o spun direct: diferențele între cele două sunt exact precum cele dintre mine – cel de atunci și mine

tempo (non mi vedevo in movimento ma fermo a meditare per ore, per anni, sulla mia condizione), in Sardegna sono tornato piccolo e non ho più percepito il tempo ma solo lo spazio, e non ho più visto la mia condizione, ho visto piccoli frammenti della condizione degli altri. E questi frammenti hanno aperto qualcosa di ordinato – ponti per una sorta di traiettoria personale. Sono semplicemente apparsi sotto i miei occhi, con chiarezza mai vista, pezzetti di vita altrui all'interno di una successione che mi ha permesso di viver(li) come fossero parte della mia traiettoria.

Il ruolo della letteratura nella tua vita ha preso nel tempo diverse forme. Accanto alla produzione poetica, di scrittura e traduzione, hai coordinato diverse antologie di poesia contemporanea romana (come *Poesia Antiutopică. O antologie a douămiismului poetic românesc* o *all'antologia di poesia femminile BorderLine 2000*). In quale ruolo ti senti più a tuo agio e perché?

Quasi tutto ciò che faccio – e forse per questo ho fatto così poche cose nella vita – lo faccio solo quando mi sento a mio agio. Di solito non faccio niente, sono bravissimo a non far niente, perché anche quando mi sento a mio agio, non fare niente fa profondamente parte del mio modo di essere. Di tanto in tanto, qualcosa di molto intenso ed inatteso mi conduce verso una forma o l'altra tra le varie di cui hai già elencato la maggior parte. Sembrano ruoli diversi perché mi conducono verso forme diverse, però la mia «impronta» è la stessa in ognuna di loro, non ne ho vissuta nessuna con meno intensità e non ho vissuto di meno me stesso.

Ripercorrendo la tua produzione poetica, e particolarmente la tua ultima raccolta bilingue, *Poesie con gli occhiali* (già pubblicata dieci anni prima in Romania), sembri interrogarti molto sulla fragilità dei limiti che separano la realtà dalla finzione o da ciò che è irreal. Mi chiedo se questa elasticità possa essere anche identitaria nel tuo caso, in equilibrio tra Italia e Romania. Che opinione hai a riguardo?

Di Italia, Romania e ponti poetici

dialoguri
literare

foto: arhivă personală / arhivă personală Daniel D. Marin

– cel de acum: aproape insesizabile. E o fragilitate nu doar a limitelor care separă realitatea de ficțiune, dar și a realității din realitate și a ficțiunii din ficțiune. Acel iepure de alabastru din carte, la finalul capitolului care îi este dedicat, ajuns din întâmplare pe planeta Pluto, singur, fără alți iepuri de alabastru în jur, în ciuda condițiilor nefavorabile pentru cine nu cunoaște mediul de acolo (și bănuiesc că nici limba, dacă se vorbește vreo limbă pe Pluto...), aproape instantaneu își dă seama că nu e deloc rău acolo: se plimbă nestin-

gherit; simte o căldură binefăcătoare; la simpla dorință, în fața lui se materializează o masă mică cu o ceașcă mare de ceai aromat. Și chiar atunci o voce metalică îl anunță că următoarea oprire va fi pe o planetă sălbatică numită Terra și i se recomandă insistent să-și ia toate măsurile de siguranță... dar ce măsuri să își ia, când totul e atât de imprezvizibil și el n-are nicio idee despre care e o simplă oprire și care e destinația?! Deși nu trăiesc în

ficțiunea iepurelui de alabastru, iar vocea nu este metalică și de cele mai multe ori este chiar a mea, realitatea la care mă cheamă – sau la care mă face atent – nu-mi pare cu mult mai puțin elastică. Îți spuneam mai devreme că țin un mic jurnal din 2012, la un moment dat se numea *Din România sunt doar eu* și era în română. Până va fi în italiană (și va fi, pentru că Ilaria Palomba îl așteaptă de două luni, iar Massimo Onofri de vreo 12 ani) îl voi putea numi foarte bine *Din Sardegna sunt doar eu*. Din 2012 și până în 2021 fiecare plecare de pe insulă a fost urmată de o revenire de și mai lungă durată, dar în urmă cu patru ani m-am mutat la Venezia, iar de trei sunt la Padova. Cu echilibrul mai negociez, cu direcția nu mă simt în stare.

I corpi che non ci calzano mai a pennello este titlul celei mai recente colecții de poezii ale tale, scrisă direct în italiană. Cum a fost să creezi direct în limba ta adoptivă, mai degrabă decât în limba ta maternă? Cum sună vocea ta poetică într-o altă limbă?

Nu am fost chiar singur nici în experiența acestui volum – câteva poeme din el, de altfel, au fost traduse de câteva amice italiene, și cred că e bine așa. Cel puțin momentan, mie îmi pare că vorbesc o singură limbă deși m-am surprins relativ recent „emițând” cu naturalețe, într-o singură frază, cuvinte din trei limbi diferite, nu știu cum de s-a putut întâmpla. Îmi e cu atât mai greu, în acest context, să-mi dau seama cu luciditate despre vocea poetică, sper să putem vorbi mai mult despre asta cu altă ocazie.

În realtă, il volume con gli occhiali romeni non è proprio lo stesso, rispetto a quello con gli occhiali italiani. Sebbene siano «emersi» soprattutto nel mio periodo sardo, il primo, quello romeno, è stato pubblicato nel 2014, quando mi trovavo a Timișoara con una borsa di studio, e il secondo nel 2024, quando ero a Padova senza nessuna borsa e, perciò, si potrebbe presupporre fossi già in un momento di «maturità». Lo dirò direttamente, le differenze tra i due volumi sono identiche a quelle tra il me di allora e quello di oggi: quasi impercettibili. C'è una fragilità non solo dei limiti che separano la realtà dalla finzione, ma anche della realtà nella realtà e della finzione nella finzione. Il coniglio di alabastro della raccolta, alla fine del capitolo dedicato a lui, giunto per caso sul pianeta Plutone, solo, senza altri conigli di alabastro nei paraggi, a dispetto delle condizioni complicate per chi non ne conosce l'ambiente (e immagino neppure la lingua, se si parla una qualche lingua su Plutone...), si rende conto quasi all'istante che il posto non è affatto male: passeggia liberamente, sente un calore benefico, basta che lo desideri e di fronte a lui si materializza un tavolino con una grande tazza di tè profumato. E proprio il quel momento, una voce metallica gli comunica che la fermata successiva sarà su un pianeta selvaggio chiamato Terra e gli si raccomanda con insistenza di prendere tutte le precauzioni di sicurezza... ma quali precauzioni prendere, quando tutto è assolutamente imprevedibile e lui non ha la minima idea di cosa sia una semplice fermata e cosa una destinazione?! Sebbene io non viva nella finzione del coniglio di alabastro e la voce non sia metallica, e nella maggior parte dei casi sia proprio la mia, la realtà a cui mi richiama, o a cui mi dice di fare attenzione, non mi sembra meno elastica. Ho detto di avere un piccolo diario dal 2012, a un certo punto si è chiamato *Sono l'unico che viene dalla Romania* ed era in romeno. Quando sarà in lingua italiana (e lo sarà, perché Ilaria Palomba lo aspetta da due mesi, e Massimo Onofri da 12 anni) potrei tranquillamente chiamarlo *Sono l'unico che viene dalla Sardegna*. Dal 2012 al 2021, ogni partenza dall'isola è stata seguita da un ritorno di durata anche maggiore, ma quattro anni fa mi sono trasferito a Venezia, e da tre anni vivo a Padova. Cerco ancora un compromesso con l'equilibrio, quanto alla direzione, non ne sono capace.

I corpi che non ci calzano mai a pennello è il titolo della tua ultima raccolta poetica, composta direttamente in lingua italiana. Che tipo di esperienza è stata creare direttamente nella lingua di adozione, invece che in quella materna? Che suono ha la tua voce poetica in un'altra lingua?

Non ho affrontato solo neppure l'esperienza di questo volume – d'altra parte, alcune delle

Ca traducător, te ocupi între altele și de poezia italiană contemporană (mă gândesc la versurile Annelisei Alleva, Silviei Rosa, ale lui Giancarlo Sissa și ale Francăi Mancinelli), al căreia pari să fii un foarte bun cunoscător. În opinia ta, care sunt cele mai izbitoare asemănări sau deosebiri dintre scena poetică românească și cea italiană contemporană?

foto: internolibri.com

Am tradus nepremeditat cu precădere dintr-o zonă poetică pe care am ajuns s-o consider cea mai bună la ora actuală în Italia și diferă foarte mult de ceea ce se scrie astăzi în România, deși cred că are mai multe puncte de plecare în poezia lui Paul Celan. De altfel, Celan e mai apreciat în Italia decât în România (cum e și Emil Cioran, de exemplu). Așadar și poezia română ar fi putut să identifice o astfel de direcție, însă în România cred că se merge foarte mult pe o nișă mai îngustă de „eu și persoana mea”, pe o poezie mai puțin căutată sau, mai exact spus, mai puțin complexă sau rafinată

stilistic (dar poate puncta la spontaneitate). Poate de aceea la București multora mizerabilismul (și cel „de paradă”) încă li se pare o idee excelentă. Și totuși, ca noutate, vreo doi-trei poeți români, chiar din generația mea, îmi par compatibili cu (și de impact în) orice literatură. Dacă însă prin „scenă poetică” te referi la ceea ce înconjoară poezia, așadar nu la scrisul ei, am o părere din ce în ce mai bună despre unele edituri italiene din „piccola e media editoria” (scena celor mari e în continuare dezastruoasă; acum sper să nu vrea să mă publice o editură mare...) și din ce în ce mai puțin bună despre omoloagele lor din România; până acum 10-15 ani era invers. Iată de ce, printre altele, poezia celor doi-trei poeți români de mare „impact” nu mai are, azi, șansa să se afirme nu doar în Italia și în alte țări, dar nici măcar în România. Să nu uit, în ambele țări apar foarte puține traduceri de poezie. Eu, pentru Litera (editura de la București), am tradus cărți de popularizare a filosofiei și psihologiei...

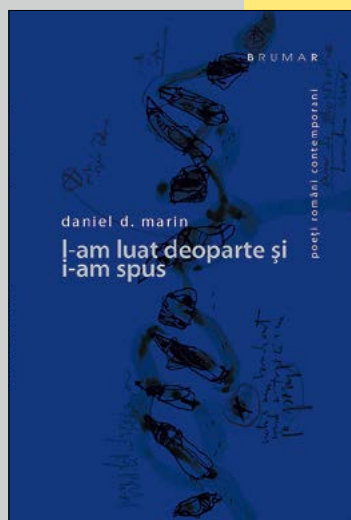

foto: brumar.ro

poezie che lo compongono, sono state tradotte da amici italiani e credo vada bene così. Almeno al momento, mi sembra di parlare una sola lingua, sebbene nell'ultimo periodo abbia sorpreso me stesso «emettendo» con naturalezza, all'interno di una sola frase, parole in tre lingue diverse, senza sapere come sia potuto capitare. In questo contesto è ancora più difficile rendermi lucidamente conto della mia voce poetica, spero di poterne parlare meglio in un'altra occasione.

Come traduttore, ti occupi tra le altre anche di poesia italiana contemporanea (penso ai versi di Annelisa Alleva, Silvia Rosa, Giancarlo Sissa o Franca Mancinelli), di cui sembri essere un avisato conoscitore. A tuo parere quali sono le somiglianze o le differenze più evidenti tra la scena poetica romena contemporanea e quella italiana?

Ho tradotto spontaneamente attingendo soprattutto a una zona poetica che sono arrivato a considerare la migliore nell'Italia di oggi, molto diversa da ciò che si scrive attualmente in Romania, anche se credo prenda le mosse in molti casi dalla poesia di Paul Celan. D'altra parte, Celan è più apprezzato in Italia che in Romania (come anche Emil Cioran, ad esempio). Perciò anche la poesia romena avrebbe potuto identificare una dimensione simile, sebbene in Romania credo si tenda soprattutto verso una nicchia più ristretta che riguarda «me e la mia persona», verso una poesia meno ricercata o, per meglio dire, meno complessa e raffinata dal punto di vista stilistico (forse perché punta sulla spontaneità). Forse per questo a Bucarest il mizerabilismo (anche quello «esibito») a molti sembra ancora un'idea eccellente. Eppure, come novità, almeno due o tre poeti romeni della mia generazione mi sembrano compatibili con (e d'impatto in) qualsiasi letteratura. Se però con «scena poetica» ti riferisci a ciò che c'è intorno alla poesia, quindi non alla scrittura, allora ho un parere man mano migliore sulla piccola e media editoria italiana (le grandi case editrici continuano a essere un disastro; ora spero non voglia pubblicarmi una grande casa editrice...) e man mano peggiorare sulla loro controparte romena, 10 o 15 anni fa era il contrario. Ecco perché, tra le altre, la poesia di quei due o tre poeti romeni di grande «impatto» oggi non ha più l'occasione di affermarsi, non solo in Italia e in altri paesi, ma nemmeno in Romania. Per di più, in entrambi i paesi appaiono pochissime traduzioni poetiche. Io, per Litera (casa editrice di Bucarest), ho tradotto testi di divulgazione filosofica e psicologica...

dialoguri
literare

L'autunno delle tradizioni: colori, sapori e feste della stagione del raccolto

In autunno, l'Italia indossa colori caldi dai profumi intensi: è la stagione della vendemmia, della raccolta delle castagne, delle sagre e delle antiche tradizioni che ti portano nel passato. Se l'estate significa vacanze, l'autunno è il momento del ritorno alla terra e ai riti del cambiamento.

Il 21 settembre coincide con l'equinozio d'autunno segnando il momento in cui la natura si avvicina al freddo invernale. È un momento speciale, in cui le forze di luce e tenebra sono in equilibrio e comincia il riposo dopo le attività agricole. Per simboleggiare la lentezza e la meditazione, in molte culture del passato venivano celebrati riti segreti. Nell'antica Grecia si celebravano i Grandi Misteri Eleusini, che rievocavano il rapimento della figlia della dea Demetra, Persefone (la romana Proserpina), che regola i cicli vitali della terra, condotta negli inferi dal dio Ade per farla sua sposa.

Nella tradizione cristiana la figura legata a quest'importante momento di passaggio è quella di **San Michele**, la cui festa si celebra il **29 settembre**. Il suo nome deriva dall'espressione ebraica «Mi-ka-El» (chi è come Dio). Il culto dell'Arcangelo Michele deriva dal mondo bizantino, popolare fra i soldati: San Michele Arcangelo ha uno dei compiti più importanti, quello della lotta contro le Forze del Male. È

Toamna, Italia îmbracă culori calde și parfumuri intense: este sezonul culesului viilor, al recoltei castanelor, al sărbătorilor și al tradițiilor vechi ce te poartă în trecut. Dacă vara înseamnă vacanță, toamna este momentul întoarcerii la pământ și la ritualurile schimbării.

Pe 21 septembrie are loc echinocțiul de toamnă, marcând momentul în care natura se apropie de frigul iernii. Este un moment special în care forțele luminii și ale întunericului sunt în echilibru și începe odihna după activitățile agricole. Pentru a simboliza încetinirea și meditația, în multe culturi din trecut se sărbătoreau rituri secrete. În Grecia antică se celebrau Marile Mistere Eleusine, care evocau răpirea fiicei zeiței Demetra, Persefona (Proserpina, în echivalentul roman), cea care reglează ciclurile vitale ale pământului, dusă în Infern de zeul Hades pentru a-i deveni soție.

În tradiția creștină, figura legată de acest moment important de tranziție este cea a **Sfântului Mihail**, a cărui sărbătoare este celebrată pe **29 septembrie**. Numele său provine din expresia ebraică „Mi-ka-El” (cel ce este ca Dumnezeu). Cultul Arhanghelului Mihail provine din lumea bizantină, unde era popular printre soldați: Sfântul Arhanghel Mihail are una dintre cele mai importante misiuni – lupta împotriva Forțelor Răului. Este reprezentat înaripat, în armură, cu sabie sau sulită, învingând demonul, adesea sub forma unui dragon. De-a lungul axei ideale a Viei Francigena [N.T.: itinerariul unui important pelerinaj de la Canterbury la Roma], se găsesc Sacra di San Michele din Piemont (N.R: abația San Michele della Chiusa) și Monte Sant'Angelo din Puglia.

În agricultură, echinocțiul de toamnă marchează sfârșitul întregului sezon al recoltelor, iar în Italia există numeroase sărbători dedicate produselor locale. De la Alpi până în Sicilia, poveștile vechi sunt legate de lumea rurală și de ciclul naturii.

În Piemont, octombrie este luna **trufelor albe de Alba**, vedetă a târgurilor recunoscute la nivel internațional. Are loc în fiecare an în orașul Alba, în inima regiunii Langhe. În paradisul trufelor, turiștii pot participa la degustări, licitații și ateliere dedicate. Atmosfera care se trăiește

di
Maria Carmen
Neagoe

traducere
Olivia Simion

foto: montecarlo.it

rappresentato alato in armatura con la spada o la lancia con cui sconfigge il demonio, spesso nelle sembianze di un drago. Lungo l'ideale asse della via francigena troviamo la Sacra di San Michele (N.d.R.: o abbazia di San Michele della Chiusa) in Piemonte e Monte Sant'Angelo in Puglia.

In agricoltura l'equinozio d'autunno celebra la fine dell'intera stagione del raccolto, e ci sono molte feste italiane dedicate ai prodotti tipici. Dalle Alpi alla Sicilia, le storie antiche sono legate al mondo contadino e al ciclo della natura.

foto: d'oliveira.com

In Piemonte, ottobre è il mese del **tartufo bianco d'Alba**, protagonista di fiere rinomate a livello internazionale. Si tiene ogni anno nella cittadina di Alba, nel cuore delle Langhe. Nel paradiso del tartufo i turisti possono partecipare a degustazioni, aste e laboratori dedicati. L'atmosfera che si vive tra i vicoli di Alba, avvolti dai profumi del tartufo, è unica.

In Toscana, ad esempio, si celebra la **festa della castagna**, con stand gastronomici e passeggiate nei boschi.

Sempre in Toscana, scopriamo la **Sagra del Cinghiale di Montalcino**, nel mese di novembre. Questo evento celebra il cinghiale, protagonista di molti piatti della tradizione toscana, come la pappardella al cinghiale e il cinghiale in umido. La sagra offre un'immersione completa nella gastronomia locale, accompagnata dal celebre vino Brunello di Montalcino.

L'autunno è anche il periodo in cui si avvicinano ricorrenze come **Ognissanti** e la **Commemorazione dei Defunti**, che sono due festività strettamente correlate rispettivamente l'1 e il 2 novembre. La prima, festa di Ognissanti,

pe străduțele din Alba, învăluite de parfumurile trufelor, este unică.

În Toscana, de exemplu, se sărbătorește **festivalul castanei**, cu standuri gastronomice și plimbări prin păduri.

Tot în Toscana, descoperim **Sărbătoarea Porcului Mistreț din Montalcino**, în luna noiembrie. Acest eveniment celebrează mistrețul, protagonistul multor feluri de mâncare tradiționale toscane, precum pappardelle cu mistreț și mistrețul înăbușit. Sărbătoarea oferă o imersiune completă în gastronomia locală, însoțită de celebrul vin Brunello di Montalcino.

Toamna este și perioada în care se apropie comemorările de **Sărbătoarea Tuturor Sfinților** și **Ziua Morților**, două festivități strâns legate, celebrate pe 1 și 2 noiembrie. Prima, Sărbătoarea Tuturor Sfinților, este o zi solemnă catolică, ce comemorează toți sfinții, cunoscuți și necunoscuți. Ziua următoare, cea a Morților, este dedicată rugăciunii și evocării celor decedați. Sunt momente de reculegere, dar și ocazii de a împărtăși dulciuri tradiționale: de la „fave dei morti” în Umbria și Marche până la „totò” în Sicilia.

Sărbătoarea autumnală dedicată **Fecioarei Maria a Rozariului și Sfinților Doctori** are o tradiție religioasă importantă și este celebrată în a doua duminică din octombrie. Dincolo de semnificația sa religioasă, sărbătoarea a fost întotdeauna un moment de comuniune, bucurie și solidaritate pentru locuitorii din Noci, regiunea Puglia. Sărbătoarea se vrea trăită în comunitate, dar și în suflet, o întâlnire armonioasă între sacralitate și veselie, rugăciune și muzică, mâncare și natură, tradiție și inovație.

Într-adevăr, sudul Italiei oferă spațiu riturilor religioase și folclorice, cum este **sărbătoarea Sfântului Martin**, în cadrul căreia se gustă vinul nou, alături de preparate tradiționale. Pe 11 noiembrie este comemorat Sfântul Martin, protectorul cornutelor, deoarece cu acea ocazie avea loc cel mai mare târg de animale cu coarne.

foto: facebook.com

è una solennità cattolica che commemora tutti i santi, noti e sconosciuti. Il giorno successivo, la Commemorazione dei Defunti, è dedicata alla preghiera e al ricordo di tutti coloro che sono morti. Sono momenti di raccoglimento ma anche un'occasione per condividere dolci tipici: dalle «fave dei morti» in Umbria e Marche ai «totò» in Sicilia.

La festa autunnale dedicata a **Maria Santissima del Rosario** e ai **Santi Medici** ha una tradizione di rilevanza religiosa che si celebra la **seconda domenica di ottobre**. Oltre alla sua importanza religiosa, la festa è sempre stata un momento di condivisione, unione e gioia per gli abitanti di Noci, regione pugliese. La festa d'autunno vuole essere un momento vissuto in comunità ma anche nel cuore, un incontro armonioso tra sacralità e gioia, preghiera e musica, cibo e natura, tradizione e innovazione.

Il Sud Italia, infatti, dà spazio a riti religiosi e folcloristici, come la **festa di San Martino**, in cui si assaggia il vino novello accompagnato da piatti tradizionali. **L'11 novembre** è commemorato San Martino, protettore dei cornuti perché nel giorno della sua ricorrenza si svolgeva la più importante fiera degli animali con le corna.

La storia di **San Martino**, il cavaliere generoso che dona metà del suo mantello a un povero incontrato per la via, viene narrata ai bambini italiani fin dai primi anni di scuola. **L'11 novembre**, infatti, richiama in Italia le tradizioni popolari in cui si gustano dolci tipici e vengono ricordati, e a volte anche messi in scena, usi e costumi rurali ormai scomparsi. Questa data, non a caso, segnava una sorta di capodanno contadino, in cui si celebravano i frutti della terra e l'abbondanza del buon cibo: per questo si festeggiava la fine della vendemmia, si mangiava e si beveva vino novello.

L'11 novembre è anche generalmente caratterizzato da una particolare condizione climatica, nota come l'estate di San Martino: di solito, infatti, in quella settimana l'autunno si fa più mite e si può godere di giornate tiepide e molto soleggiate.

In questo giorno i ragazzini costruiscono un fantoccio imbottito di paglia, con la testa di zucca scolpita ed illuminata che lo fa sembrare un fantasma. Intorno a questo fantoccio si accende un falò e si canta, si balla ed alla fine il fantoccio viene bruciato.

Negli ultimi anni, accanto alle tradizioni italiane si è fatta strada anche la celebrazione di **Halloween**, di origine anglosassone, ma sempre più presente soprattutto tra i più giovani con maschere, dolcetti e zucche intagliate.

In un mondo che corre veloce, l'autunno ci ricorda l'importanza del legame con le nostre radici, con i frutti della terra e con le comunità locali. Un invito a rallentare, a riscoprire i riti di un tempo e a dividerli, tra una castagna arrostita e un bicchiere di vino, con chi ci sta accanto.

Povestea **Sfântului Martin**, cavalerul generos care dăruiește jumătate din mantia sa unui sărman întâlnit pe drum, este spusă copiilor italieni încă din primii ani de școală. Pe 11 noiembrie, într-adevăr, se reînvie tradiții populare în Italia, se gustă dulciuri tradiționale și sunt amintite, uneori chiar puse în scenă, uzanțe și obiceiuri rurale aproape uitate. Această dată marca, nu întâmplător, un fel de „an nou țărănesc”, în care se sărbătoreau roadele pământului și abundența hranei: în acest sens, se celebra sfârșitul culesului viilor, se mânca și se bea vin nou.

Pe 11 noiembrie se remarcă și un fenomen climatic aparte, cunoscut ca „vara Sfântului Martin”: într-adevăr, de obicei, în acea săptămână, toamna devine mai blândă și oamenii se pot bucura de zile calde și însorite.

În această zi, copiii construiesc o sperietoare umplută cu paie, având un cap din dovleac sculptat și luminat, care seamănă cu o fantomă. În jurul acesteia se aprinde un foc de tabără, se cântă, se dansează, iar la final sperietoarea este arsă.

În ultimii ani, alături de tradițiile italiene a pătruns și celebrarea **Halloween**-ului, de origine anglo-saxonă, dar din ce în ce mai popular, mai ales în rândul tinerilor, cu măști, dulciuri și dovleci sculptați.

Într-o lume care aleargă grăbită, toamna ne amintește de importanța legăturii cu rădăcinile noastre, cu roadele pământului și cu comunitățile locale. Este o invitație la răgaz, la redescoperirea riturilor de odinioară și la împărtășirea lor, între o castană coaptă și un pahar de vin, cu cei de lângă noi.

Alla scoperta del **mondo**

Un'esperienza italo-romena indimenticabile o, per meglio dire, tre

di
Daniela Ducu

traducere
Olivia Simion

foto
archivio dell'autrice
· arhiva autoarei

Bucarest.
Dicembre 2024.
Aprile 2025.
Giugno 2025.

Caro Diario,

Qualsiasi fosse la data, qualsiasi fosse il posto, qualsiasi fossero le persone coinvolte, sono sicurissima che le esperienze di cui ti vorrei parlare resteranno nel cuore e nella mente di tutti. Cosicché oggi ti voglio raccontare come, insieme a studenti e studentesse della mia scuola, il liceo bucarestino «Dante Alighieri», ma anche con l'aiuto dei miei colleghi professori, abbiamo avuto l'occasione di scoprire il mondo scolastico italiano, anch'esso alle prese con i problemi post pandemici e con le difficoltà di insegnamento e di apprendimento tipiche di una realtà sopraffatta dalle tecnologie ma anche dalla superficialità e dal fare tutto in fretta e furia.

Comunque, caro diario, stai tranquillo! Non mi metto adesso a parlarti dell'influenza negativa del telefonino oppure delle cattive politiche che forse i nostri stati stanno assumendo per seguire le linee guida dell'Europa, simulando un progresso che in realtà non esiste, anche se avrei tanto da dire. Mi soffermerò solo sulle esperienze positive, sui sentimenti di gioia e soddisfazione che abbiamo provato durante le nostre attività, sullo scambio culturale italo-romeno avvenuto durante tutto l'anno scolastico nel nostro liceo.

Questa volta siamo stati noi a ospitare gruppi di professori e studenti italiani, ai quali abbiamo messo a disposizione un'offerta allo stesso tempo istruttiva e culturale che consenta a tutti un approfondimento delle nostre culture e un rafforzamento dei rapporti italo-romeni.

Grazie alle opportunità di cui godiamo in questi anni, la distanza tra le scuole romene e le scuole italiane diminuisce ogni giorno di più. Internet ci offre la possibilità di metterci e di restare in contatto e, in più, il programma Erasmus+ ci consente di allargare i nostri orizzonti e soprattutto ci dà l'occasione di incontrarci e di vedere direttamente sul posto come sono i due sistemi educativi, di praticare la lingua, di scambiare opinioni ed elementi della propria cultura nonché di divertirci e fare amicizie a patti chiari.

București.
Decembrie 2024.
Aprilie 2025.
Iunie 2025.

Dragă Jurnalule,

Indiferent de dată, de loc sau de persoanele implicate, sunt absolut sigură că experiențele despre care vreau să-ți vorbesc vor rămâne în inimile și în mințile tuturor. Așadar, azi vreau să-ți povestesc cum, alături de elevi și eleve din liceul meu, „Dante Alighieri” din București, și cu sprijinul colegilor mei profesori, am avut ocazia să descoperim sistemul educațional italian, și el afectat de problemele post-pandemice și de dificultățile specifice unei lumi copleșite de tehnologie, superficialitate și grabă permanentă.

Totuși, dragă jurnal, stai liniștit! Nu mă apuc acum să-ți vorbesc despre influența negativă a telefonului sau despre politicile proaste pe care poate statele noastre le urmează pentru a părea că respectă liniile directoare ale Europei, simulând un progres care nu există de fapt – deși aș avea multe de spus. Mă voi concentra doar pe experiențele pozitive, pe sentimentele de bucurie și satisfacție pe care le-am trăit în timpul activităților noastre, pe schimbul cultural italo-român ce s-a desfășurat pe parcursul întregului an școlar în liceul nostru.

De data aceasta, am fost noi gazdele pentru grupuri de profesori și elevi italieni, căroră le-am oferit o experiență educativă și culturală menită să aprofundeze înțelegerea reciprocă și să întărească legăturile italo-române.

Datorită oportunităților de care ne bucurăm în acești ani, distanța dintre școlile românești și cele italiene se micșorează pe zi ce trece.

Descoperind lumea O experiență italo-română de neuitat – sau, mai bine zis, trei

Ma caro diario, lasciami dire una cosa: quello che davvero ci ha colpito non è stato solo il valore formativo delle attività svolte. È stato il lato umano, quello invisibile e impalpabile, ma che ha reso tutto così autentico e commovente. Vedere i sorrisi sinceri dei ragazzi italiani e romeni, ascoltare le loro risate nei corridoi della scuola, osservarli mentre si aiutavano a vicenda, mentre si scambiavano parole nelle due lingue – un po' in italiano, un po' in romeno, e spesso in inglese – è stato come assistere a una magia. Una magia fatta di piccole cose: un abbraccio d'arrivederci, una lacrima di commozione alla partenza, un messaggio su WhatsApp a notte fonda con scritto «Mi manchi già.»

Queste emozioni non si insegnano, si vivono. E noi le abbiamo vissute tutte, con pienezza. Gli studenti hanno scoperto che dietro ogni parola nuova c'è una storia, dietro ogni piatto assaggiato c'è una cultura, e dietro ogni gesto gentile c'è una mano tesa verso l'altro. Abbiamo abbattuto stereotipi, costruito ponti, intrecciato legami che vanno ben oltre le aule scolastiche. L'educazione non si limita ai banchi di scuola. L'educazione vera è quella che apre i cuori, che fa nascere empatia, che insegna il rispetto e l'accoglienza.

Ora che questa esperienza volge al termine, mi sento piena di gratitudine. Per ogni volto incontrato, per ogni parola condivisa, per ogni emozione provata. Questi scambi non ci hanno solo permesso di viaggiare, ci hanno trasformati. È come se ognuno di noi portasse adesso dentro di sé un pezzetto dell'altro paese. E questa, caro diario, è la parte più bella di tutte.

Abbiamo lavorato insieme a progetti comuni, analizzato differenze tra i nostri sistemi scolastici, parlato delle difficoltà dei giovani in Europa. E poi, fuori dall'aula, siamo andati a visitare la città, obiettivi turistici importanti di Bucarest, come il Parlamento, ad esempio. Ed è stato proprio fuori dall'aula dove si è creata la magia: non solo un gemellaggio tra scuole, ma un legame tra persone.

PRIMA ESPERIENZA – DICEMBRE 2024: QUANDO GLI ADULTI TORNANO A IMPARARE

La nostra prima esperienza quest'anno non è stata con gli studenti, ma con un gruppo di docenti italiani dell'Istituto Comprensivo «M.K. Gandhi» di San Nicolò di Rottofreno (PC) venuti qui a Bucarest per un'attività di *job shadowing*.

Ammetto che all'inizio ero un po' tesa anche se conoscevo le prof da un'esperienza Erasmus precedente. Avrebbero osservato le nostre lezioni, studiato il nostro modo di insegnare, di relazionarci con gli alunni, di affrontare la scuola del presente. Ma fin dal primo incontro ogni paura si è sciolta. Le abbiamo accolte con semplicità, con

Internetul ne permite să intrăm și să rămânem în contact, iar programul Erasmus+ ne ajută să ne extindem orizonturile, să ne întâlnim, să vedem direct la fața locului cum funcționează cele două sisteme educaționale, să practicăm limba, să facem schimb de opinii și de elemente culturale și, mai ales, să ne distrăm și să legăm prietenii pe baze solide.

Dar, dragă jurnal, lasă-mă să-ți spun un lucru: ceea ce ne-a impresionat cel mai mult nu a fost doar valoarea formativă a activităților. A fost partea umană, invizibilă și intangibilă, dar care a făcut totul atât de autentic și emoționant. Să vezi zâmbetele sincere ale copiilor italieni și români, să le auzi râsetele pe holurile școlii, să-i observi cum se ajutau unii pe alții, cum schimbau vorbe între ei – un pic în italiană, un pic în română și adesea în engleză – a fost ca o magie. O magie a lucrurilor mici: o îmbrățișare de rămas-bun, o lacrimă de emoție la plecare, un mesaj pe WhatsApp în toila nopții cu „Mi-e deja dor de tine.”

Aceste emoții nu se predau, se trăiesc. Și noi le-am trăit din plin. Elevii au descoperit că în spatele fiecărui cuvânt nou se ascunde o poveste, în spatele fiecărui fel de mâncare gustat – o cultură, iar în spatele fiecărui gest frumos – o mână întinsă către celălalt. Am distrus stereotipuri, am construit punți, am legat prietenii care merg dincolo de sala de clasă. Educația nu se limitează la băncile școlii. Educația adevărată este cea care deschide inimile, care naște empatie și ne învață despre respect și ospitalitate.

Acum, când această experiență a ajuns final, mă simt plină de recunoștință. Pentru fiecare chip întâlnit, pentru fiecare cuvânt împărtășit, pentru fiecare emoție trăită. Aceste schimburi nu ne-au permis doar să călătorim: ne-au transformat. Este ca și cum fiecare dintre noi ar purta acum în sine o bucăciță din cealaltă țară. Și asta, dragă jurnal, este partea cea mai frumoasă dintre toate.

Am lucrat împreună la proiecte comune, am analizat diferențele dintre sistemele noastre educaționale, am discutat despre dificultățile tinerilor din Europa. Apoi, în afara orelor de clasă, am vizitat orașul, obiective turistice importante din București, cum ar fi Parlamentul. Și tocmai în afara orelor s-a întâmplat magia: nu doar o înfrățire între școli, ci și o legătură între oameni.

PRIMA EXPERIENȚĂ – DECEMBRIE 2024: CÂND ADULȚII REÎNCEP SĂ ÎNVEȚE

Prima experiență din acest an nu a fost cu elevi, ci cu un grup de profesori italieni de la Institutul „M.K. Gandhi” din San Nicolò di Rottofreno (PC), veniți la București pentru o activitate de *job shadowing*.

Recunosc că la început eram puțin tensionată, deși le cunoșteam pe profesoare dintr-o experiență Erasmus anterioară. Urmau să

una presentazione del nostro liceo e il clima si è fatto subito familiare. Durante i giorni trascorsi insieme, ci hanno seguito in aula, sedute in fondo, con i taccuini aperti e gli occhi attenti.

Le loro domande ci hanno fatto riflettere su aspetti della nostra didattica a cui forse non avevamo mai prestato troppa attenzione. Loro ci raccontavano delle loro scuole, delle loro classi, delle difficoltà, ma anche delle soddisfazioni. E scoprivamo che, al di là della lingua e del sistema, le sfide erano le stesse ovunque: studenti distratti, genitori troppo occupati, ma anche piccoli grandi miracoli quotidiani.

Non c'era più la barriera «insegnante/osservatore», ma solo persone che imparavano le une dalle altre. L'ultimo giorno abbiamo organizzato una piccola cerimonia di chiusura. Abbiamo consegnato loro dei certificati simbolici e, più importante ancora, tanti bigliettini scritti a mano dai nostri studenti che le hanno fatte emozionare. Le ho viste emozionare, con gli occhi lucidi. In quel momento ho capito che, al di là dei programmi ufficiali, il vero scambio è quello umano, l'unico che lascia un'impronta dentro.

Caro diario, questa prima esperienza mi ha ricordato una cosa semplice ma potente: non si smette mai di imparare. E non si è mai troppo grandi per emozionarsi.

SECONDA ESPERIENZA – APRILE 2025: PICCOLI OSPITI, GRANDI LEGAMI

Ad aprile, quando ormai la primavera aveva colorato ogni angolo di Bucarest, abbiamo vissuto la seconda esperienza di scambio all'interno del progetto Erasmus+ «Ponte di cittadinanza e di amicizia tra scuole» (messo in atto da USR Marche – Ufficio scolastico per le Marche, coordinatore del progetto di Accreditamento

observe lezioni nostre, modul in care predam, cum relazionam cu elevii si cum abordam scoala in actualitate. Dar, chiar de la prima intalnire, toate temerile s-au risipit. Le-am intampinat cu simplitate, cu o prezentare a liceului nostru, iar atmosfera a devenit imediat familiara. Pe parcursul zilelor petrecute impreuna, ne-au urmarit in salile de clasa, asezate in spate, cu carnetecele deschise si privirea atenta.

Intrebările lor ne-au făcut să reflectăm la aspecte ale predării noastre la care poate nu ne gândiserăm niciodată. Ne povesteau despre școlile lor, despre clasele lor, despre dificultăți, dar și despre satisfacții. Și descopeream că, dincolo de limbă și sistem educațional, provocările sunt aceleași oriunde: elevi distrați, părinți prea ocupați, dar și mici mari miracole cotidiene.

Nu mai exista bariera „profesor/observator”, ci doar oameni care învățau unii de la alții. În ultima zi am organizat o mică ceremonie de încheiere. Le-am înmănat certificate simbolice și, mai important, multe bilețele scrise de mână de elevii noștri care le-au emoționat profund. Le-am văzut cu ochii în lacrimi. Atunci am înțeles că, dincolo de programele oficiale, adevăratul schimb este cel uman, cel care lasă o amprentă în suflet.

Dragă jurnalule, această primă experiență mi-a amintit ceva simplu, dar puternic: niciodată nu încetăm să învățăm. Și niciodată nu suntem prea mari ca să ne emoționăm.

A DOUA EXPERIENȚĂ – APRILIE 2025: OASPEȚI MICI, LEGĂTURI MARI

În aprilie, când primăvara colorase deja fiecare colț al Bucureștiului, am trăit a doua experiență din cadrul proiectului Erasmus+ „Punte de cetățenie și prietenie între școli” (implementat de Inspectoratul Școlar Marche împreună cu Școala Primară Montessori și Institutul „Augusto Scocchera” din Ancona).

De această dată nu era vorba de profesori, ci de un grup de elevi italieni de gimnaziu, însoțiți de profesoarele lor. Erau foarte tineri, plini de entuziasm și curiozitate.

KA121, insieme alla Scuola Primaria Montessori e all'Istituto Comprensivo «Augusto Scocchera» di Ancona).

Questa volta non si trattava di docenti, ma di un gruppo di studenti italiani delle scuole medie, accompagnati dalle loro insegnanti. Erano giovanissimi, pieni di entusiasmo e di curiosità.

Li abbiamo accolti come si accoglie una delegazione speciale: con il cuore aperto e una sincera voglia di condivisione. Alcuni dei nostri alunni più grandi si sono offerti volontari per guidarli nella scuola, raccontare la nostra giornata tipo, spiegare in modo semplice com'è la vita in un liceo romeno. È stato bello vedere i più grandi prendersi cura dei più piccoli, con un senso di responsabilità e di accoglienza che mi ha commosso.

Ma l'evento più importante di questa visita è stato sicuramente la firma del Patto d'Amicizia tra le nostre scuole. È stato un momento simbolico, sì, ma anche profondamente sentito. Stavamo costruendo qualcosa che andava oltre

I-am primit așa cum se primește o delegație specială: cu inima deschisă și cu dorință sinceră de a împărtăși. Unii dintre elevii noștri mai mari s-au oferit voluntari pentru a-i ghida prin școală, le-au povestit o zi tipică de-ale noastre și le-au explicat cum este viața într-un liceu în România. A fost frumos să-i vezi pe cei mari cum au grijă

il semplice incontro: un ponte, una connessione duratura. Un'alleanza educativa e umana.

TERZA ESPERIENZA – GIUGNO 2025: QUANDO TARANTO HA INCONTRATO BUCAREST

L'ultima tappa di questo nostro viaggio è stata anche la più intensa. A giugno abbiamo avuto l'onore di ricevere un gruppo di studenti di una scuola superiore italiana, accompagnati dai loro professori. Venivano da Taranto, città che conoscevamo solo di nome, ma che attraverso i racconti, i materiali condivisi e la loro passione, abbiamo finito per sentire vicina, quasi familiare.

Facevano parte dell'Istituto di Istruzione Secondaria Superiore «Archimede» di Taranto, e sono arrivati con un obiettivo chiaro: conoscere da vicino il nostro sistema scolastico, ma anche portarci un pezzo della loro scuola e della loro cultura. E così è stato.

de cei mici, cu un simț al responsabilității și al ospitalității care m-a emoționat.

Dar momentul cel mai important al acestei vizite a fost cu siguranță semnarea Pactului de Prietenie dintre școlile noastre. A fost un moment simbolic, desigur, dar și profund trăit. Construim ceva mai mult decât o întâlnire: o punte, o conexiune durabilă. O alianță educativă și umană.

A TREIA EXPERIENȚĂ – IUNIE 2025: CÂND TARANTO A ÎNTÂLNIT BUCUREȘTIUL

Ultima etapă a acestei călătorii a noastre a fost și cea mai intensă. În iunie, am avut onoarea de a primi un grup de liceeni italieni și pe profesorii lor. Veneau din Taranto, un oraș pe care îl știam doar din auzite, dar care, prin poveștile lor, materialele împărtășite și pasiunea lor, ne-a devenit apropiat, chiar familiar.

I loro studenti, maturi e coinvolti, ci hanno presentato con orgoglio il loro territorio, la loro scuola, le attività che svolgono durante l'anno, con video e racconti personali che ci hanno fatto desiderare di andare a trovarli.

Questa visita è stata il culmine di un anno ricchissimo. Non solo per tutto ciò che abbiamo imparato, ma per le emozioni forti che abbiamo vissuto. Ci siamo sentiti parte di qualcosa di più grande: un'Europa che non è solo geografia o politica, ma un tessuto umano fatto di relazioni sincere. Quando è arrivato il momento di salutarsi, non sono mancate le promesse di restare in contatto, e – chissà – magari organizzare una nostra visita a Taranto in futuro. Perché, come ci hanno insegnato questi scambi, quando due scuole si incontrano, non si tratta solo di vedere come funziona l'altra, ma di imparare a camminare insieme.

Abbiamo vissuto tre esperienze diverse, ma unite da un filo invisibile: quello della condivisione. Abbiamo imparato tanto: a essere aperti, ad ascoltare, ad accogliere. E forse è questo il più grande insegnamento che un progetto come Erasmus+ ci lascia: che la scuola può essere anche emozione, vita, incontro. Che l'Europa siamo noi, ogni volta che tendiamo la mano all'altro senza paura.

Spero che queste esperienze continuino, che altri ragazzi e ragazze abbiano la stessa fortuna. Perché il mondo è grande, sì, ma quando lo si esplora con il cuore, diventa un po' più vicino. Un po' più nostro, quando l'addio è solo un arrivederci.

Con il cuore ancora pieno,
una professoressa grata.

Făceau parte din Liceul „Archimede” din Taranto și au venit cu un obiectiv clar: să cunoască îndeaproape sistemul nostru educațional, dar și să ne ofere o parte din școala și cultura lor.

Elevii lor, maturi și implicați, ne-au prezentat cu mândrie zona lor, școala lor, activitățile de peste an, cu videoclipuri și relatări personale care ne-au făcut să vrem să-i vizităm și noi.

Această vizită a fost punctul culminant al unui an extraordinar. Nu doar pentru tot ce am învățat, ci și pentru emoțiile intense pe care le-am trăit. Ne-am simțit parte din ceva mai mare: o Europă care nu înseamnă doar geografie sau politică, ci o rețea umană de relații sincere. Când a sosit momentul să ne luăm rămas-bun, nu au lipsit promisiunile de a rămâne în contact și – cine știe – de a organiza o vizită a noastră la Taranto în viitor. Pentru că, așa cum ne-au învățat aceste schimburi, atunci când două școli se întâlnesc, nu e vorba doar de a vedea cum funcționează cealaltă, ci de a învăța să meargă împreună.

Am trăit trei experiențe diferite, dar unite de un fir invizibil: cel al împărtășirii. Am învățat mult: să fim deschiși, să ascultăm, să primim. Și poate aceasta este cea mai mare lecție pe care ne-o oferă un proiect ca Erasmus+: că școala poate fi și emoție, și viață, și întâlnire. Că Europa suntem noi, de fiecare dată când întindem mâna către celălalt, fără teamă.

Sper ca aceste experiențe să continue și ca alți tineri să aibă aceeași șansă. Pentru că lumea e mare, da, dar când o explorezi cu inima, îți devine un pic mai apropiată. Un pic mai a noastră, când un „adio” e doar un „la revedere”.

Cu inima încă plină,
o profesoară recunoscătoare.

Randazzo e il miracolo della città nera

foto: guidascila.it

Nella nostra esplorazione delle provincie italiane, questa volta abbiamo deciso di lasciare la Penisola e spostarci nella meravigliosa Sicilia, isola unica per ricchezza storica, patrimonio artistico ed enogastronomico, in cui si sono incrociate e sovrapposte alcune delle maggiori civiltà di epoca antica, dai greci ai romani, dai longobardi, ai bizantini, agli arabi. Lontano dallo splendore di città consacrate come Palermo, Siracusa o Taormina, risaliamo le pendici dell'Etna fino a Randazzo, località in provincia di Catania e nota come città nera (per via delle numerose costruzioni in pietra lavica), città del vino, delle 100 chiese o dei 100 campanili.

Attestata già a partire dal VI secolo a.C. e risparmiata quasi per miracolo dalle numerose eruzioni dell'Etna, a dispetto della sua posizione, la cittadina ha conservato buona parte della propria architettura antica e resta ad oggi un borgo medievale in cui è possibile non solo immergersi nella storia e nell'arte ma anche nella natura, dal momento che Randazzo sorge al centro di tre importanti parchi protetti: il parco dell'Etna (patrimonio Unesco), il parco dei Nebrodi (il più grande di tutta la Sicilia) e il parco fluviale dell'Alcantara, che offrono biodiversità e paesaggi unici agli appassionati di trekking e mountain bike. Ma soprattutto, questo è stato un luogo d'intersezione e interculturalità raccontata dalle piazze e dalle strade, dalle sue eleganti costruzioni private, impreziosite da archi acuti e bifore in pietra lavica, dalle numerose chiese e monasteri, dalle sue antiche mura.

Fino al 1535, quando l'Imperatore Carlo V l'avrebbe proclamata città, Randazzo era un aggregato urbano composto principalmente da

În demersul nostru de explorare a provinciilor italiene, de această dată am decis să părăsim Peninsula și să ne mutăm în minunata Sicilie, o insulă unică prin bogăția istorică, patrimoniul artistic, gastronomic și vinicol, în care s-au intersectat și suprapus unele dintre cele mai mari civilizații ale lumii antice: de la greci, la romani, longobarzi, bizantini și arabi. Îndepărtându-ne de splendoarea orașelor consacrate precum Palermo, Siracusa sau Taormina, urcăm pantele Etnei până la Randazzo, localitate din provincia Catania, cunoscută drept orașul negru (datorită numeroaselor construcții din piatră vulcanică), orașul vinului, al celor 100 de biserici sau al celor 100 de clopotnițe.

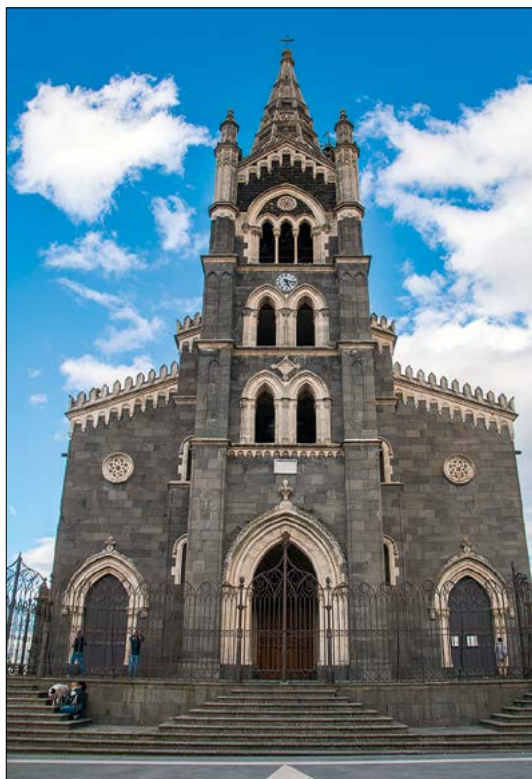

foto: wikipedia.org

Basilica di Santa Maria Assunta

Bazilica „Santa Maria Assunta”

IUNIE-SEPTEMBRIE

ITINERAR TURISTIC

Foto: wikipedia.org

Randazzo și miracolul orașului negru

tre quartieri storici, abitați de trei grupuri etnici care ne arăbbero plasmato il tessuto urbano e sociale, la cultura e l'architettura. Nella Randazzo del XVI secolo, infatti, le lingue ufficiali erano i tre dialetti parlati nei rispettivi quartieri, il greco, il siciliano e il lombardo, la cui antica coesistenza è testimoniata da tre chiese che sono ancora oggi tra i suoi principali obiettivi turistici.

Così, nell'antico quartiere latino di lingua siciliana, si erge la chiesa più importante della città, la Basilica di Santa Maria Assunta, costruita nel 1217 in blocchi di pietra nera, interrotti dall'arenaria bianca delle decorazioni di finestre e portali, con il suo campanile neogotico (costruito solo nel 1863) e le absidi turre che la rendono simile a una fortezza. Al suo interno sono custoditi numerosi capolavori artistici, tele e affreschi firmati da Velasco, Alibrandi o Caniglia, oltre al crocifisso di Frate Umile da Petralia, scolpito nel XVII secolo.

Quasi a gareggiare con l'imponente basilica nera, a poche centinaia di metri a est (percorribili lungo Via Duca degli Abruzzi), appare la chiesa di San Martino, nel quartiere lombardo, eretta nel XIII secolo rispettando la bicromia di nero e bianco tipica della zona, e arricchita da un maestoso campanile merlato di ben 41 metri, considerato il più bello di tutta la Sicilia. Purtroppo, i bombardamenti della Seconda Guerra Mondiale hanno gravemente danneggiato la chiesa

Atestată încă din secolul al VI-lea î.Hr. și scutită aproape miraculos de numeroasele erupții ale Etna în ciuda poziției sale, această așezare a păstrat o mare parte din arhitectura veche și rămâne astăzi un oraș medieval în care este posibil nu numai să te cufunzi în istorie și artă, ci și în natură, deoarece Randazzo se află la confluența a trei importante parcuri protejate: Parcul Etna (patrimoniu UNESCO), Parcul Nebrodi (cel mai mare din Sicilia) și Parcul Fluvial Alcantara, care oferă biodiversitate și peisaje unice pentru pasionații de drumeții și ciclism montan. Mai presus de toate, acesta a fost un loc de intersecție și interculturalitate, povestite astăzi de piețele și străzile sale, de construcțiile private elegante, împodobite cu arcuri ascuțite și ferestre bifore din piatră vulcanică, de numeroasele biserici și mănăstiri, de vechile sale ziduri.

Până în 1535, când împăratul Carol al V-lea l-a proclamat oraș, Randazzo era un aglomerat urban format în principal din trei cartiere istorice locuite de trei grupuri etnice care i-au modelat structura urbană și socială, cultura și arhitectura. În Randazzo secolului al XVI-lea, limbile oficiale erau cele trei dialecte vorbite în cartierele respective: greaca, siciliană și lombarda, a căror coexistență veche este atestată de trei biserici care sunt și astăzi printre principalele sale obiective turistice.

Astfel, în vechiul cartier latin de limbă siciliană se ridică cea mai importantă biserică a orașului, Basilica „Santa Maria Assunta”, construită în 1217 din blocuri de piatră neagră întrerupte de gresia albă a decorățiilor ferestrelor și portalurilor, cu turnul său neogotic (construit abia în 1863) și cu absidele crenelate care o fac să semene cu o fortăreață. În interior sunt păstrate numeroase capodopere artistice, pânze și fresce semnate de Velasco, Alibrandi sau Caniglia, precum și crucifixul călugărului Umile da Petralia, sculptat în secolul al XVII-lea.

Aproape părând a concura cu impunătoarea bazilică neagră, la câteva sute de metri spre est (parcurși pe strada Duca degli Abruzzi) apare Biserica „San Martino”, în cartierul lombard, ridicată în secolul al XIII-lea respectând bicromia de negru și alb tipică zonei și îmbogățită de un turn-clopotniță crenelat de nu mai puțin de 41 de metri, considerat cel mai frumos din toată Sicilia. Din păcate, bombardamentele din Al Doilea Război Mondial au avariat grav biserica (restaurată de mai multe ori) și au distrus majoritatea operelor de artă pe care le adăpostea.

În sfârșit, chiar la jumătatea distanței dintre cartierul latin și cel lombard, într-o piață a cartierului grec, se înalță cea mai mare biserică din Randazzo, dedicată Sfântului Nicolae și datând din secolul al XIII-lea. Pe lângă fațada din piatră vulcanică în stil tardo-renascentist, în interior se poate admira un triptic de Antonello da Messina și o statuie de marmură a Sfântului Nicolae din Bari, iar apoi, odată întorși afară, în aceeași piață,

(restaurata a più riprese) e distrutto la maggior parte delle opere d'arte in essa contenute.

Infine, proprio a metà della distanza che separa il quartiere latino da quello lombardo, in una piazza del quartiere greco, si staglia la chiesa più grande di Randazzo, dedicata a San Nicola (o Nicolò) e risalente al XIII secolo. Oltre alla facciata in pietra lavica in stile tardorinascimentale, al suo interno è possibile ammirare un trittico di Antonello da Messina e una statua in marmo di San Nicola di Bari, e poi, una volta tornati fuori, sulla stessa piazza, a fronteggiare la chiesa, un'altra opera d'arte è lì a testimoniare le antiche origini della città nera, una statua di grande valore artistico e soprattutto storico, raffigurante il gigante Piracmone (il ciclope Arge della mitologia greca), più noto con il nome di Randazzo Vecchio, mitico fondatore della città. Sebbene si tratti di una riproduzione settecentesca dell'originale del XII secolo (i cui pochi resti sono stati murati in una delle pareti della chiesa di San Nicola), Randazzo Vecchio rimane un'opera ricca di mistero e suggestione, grazie ai simboli che adornano il corpo del gigante e che, a metà tra alchimia, mitologia e protocristianesimo, rappresentano i tre quartieri storici e l'interculturalità che ha caratterizzato Randazzo già dalla sua fondazione: il leone simbolo dei greci, l'aquila simbolo dei latini e il serpente simbolo dei lombardi.

Lasciando piazza San Nicola, sarebbe un peccato non passare attraverso la piccola e suggestiva Via degli Archi, senza dubbio la via più bella del centro storico, splendido esempio di architettura aragonese, con i suoi quattro archi a sesto acuto realizzati in pietra lavica e le sue bifore. Durante il dominio aragonese (XIII-XV secolo), spesso il parlamento si riuniva in piazza San Nicola, perciò, Via degli Archi è stata ideata come un elegante percorso dedicato ai nobili che si recavano in piazza e che ai giorni nostri permette ai visitatori di immergersi nell'affascinante passato dei nostri antenati.

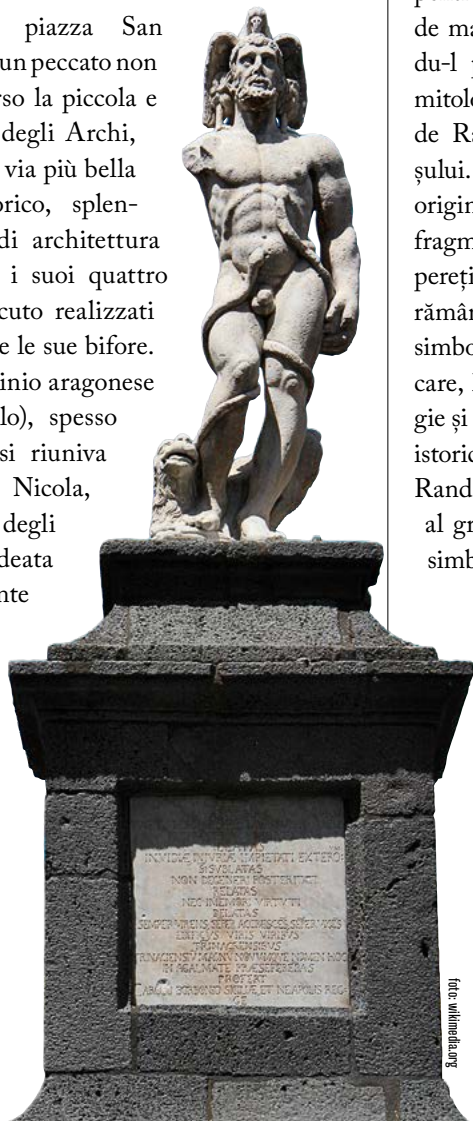

foto: wikipedia.org / Archico

foto: wikipedia.org

Chiesa di San Martino

Biserica „San Martino”

Chiesa San Nicola

Biserica „San Nicola”

în fața bisericii, o altă operă de artă stă mărturie pentru originile vechi ale orașului negru: o statuie de mare valoare artistică și istorică, reprezentându-l pe uriașul Piracmone (ciclopul Arges din mitologia greacă), cunoscut mai bine sub numele de Randazzo Vecchio, miticul fondator al orașului. Deși este o reproducere de secol XVIII a originalului din secolul al XII-lea (ale cărui puține fragmente rămase au fost zidite într-unul dintre pereții Bisericii „San Nicola”), Randazzo Vecchio rămâne o operă plină de mister și farmec, datorită simbolurilor care împodobesc corpul uriașului și care, la întrepătrunderea dintre alchimie, mitologie și proto-creștinism, reprezintă cele trei cartiere istorice și interculturalitatea care a caracterizat Randazzo încă de la întemeierea sa: leul, simbol al grecilor, acvila, simbol al latinilor, și șarpele, simbol al lombarzilor.

Părăsind piața San Nicola, ar fi păcat să nu treci pe străduța pitorească Via degli Archi, fără îndoială cea mai frumoasă stradă din centrul istoric, un splendid exemplu de arhitectură aragoneză, cu cele patru arcade realizate din piatră vulcanică și ferestrele sale bifore. În timpul dominației aragoneze (secolele XIII-XV), parlamentul se întrunea adesea în piața San Nicola, astfel încât Via degli Archi a fost gândită ca un traseu elegant dedicat nobililor care se deplasau spre piață și care în zilele noastre permite vizitatorilor să se cufunde în trecutul fascinant al strămoșilor noștri.

Monumento «Randazzo Vecchio»

Statuia „Randazzo Vecchio”

Dentice all'acqua pazza

foto: blog.cookingmundo.com

Ingredienti • Ingrediente

1 dentice da 1 kg circa • 1 pește dințat de
aproximativ 1 kg
pepe nero qb • piper negru după gust
10 pomodorini ciliiegino • 10 roșii cherry
200 g di pomodorini freschi • 200 g roșii
proaspete
1 spicchio d'aglio • 1 cățel de usturoi
1 bicchiere di vino • 1 pahar de vin
prezzemolo qb • pătrunjel după gust
basilico qb • busuioc după gust
sale qb • sare după gust
olio qb • ulei după gust

Dosi: 4 • Porții: 4

Ricetta tipica di Randazzo, il dentice all'acqua pazza è un piatto gustoso e semplice da preparare, il cui procedimento si adatta a qualsiasi pesce di carne bianca. L'espressione «acqua pazza» si riferisce al vino, aggiunto per far «impazzire» l'acqua.

Preparazione:

Pulire accuratamente il pesce (squamе, lische, interiora), lavarlo bene sotto acqua corrente, lasciare che si asciughi e adagiarlo in una padella capiente, a fuoco lento, con un filo d'olio, dell'aglio, sale e pepe a piacere. Lavare e tagliare a metà i pomodorini e aggiungerli al pesce, insieme al basilico e ad altro sale e pepe se necessario. Rosolare il tutto per pochi minuti poi sfumare con il bicchiere di vino per circa 5 minuti, senza coperchio. Infine, coprire e lasciare cuocere per 30 minuti. A fine cottura, aggiungere il prezzemolo sminuzzato e servire.

Rețetă tipică din Randazzo, „dentice all'acqua pazza” (N.T.: dințat – un tip de pește marin carnivora – în vin) este un fel de mâncare gustos și ușor de gătit, a cărui procedură de preparare se potrivește oricărui pește cu carne albă. Expresia „acqua pazza” („apă nebună”) se referă la vinul adăugat pentru a „înnébuni” apa.

Mod de preparare:

Curățați cu grijă peștele (de solzi, oase, măruntaie), spălați-l bine sub apă abundentă, lăsați-l să se usuce și așezați-l într-o tigaie încăpătoare, la foc mic, cu un strop de ulei, usturoi, sare și piper după gust. Spălați și tăiați în jumătate roșiile cherry și adăugați-le peste pește, împreună cu busuiocul și încă puțină sare și piper dacă mai este necesar. Rumeniți totul câteva minute, apoi stingeți cu paharul de vin pentru aproximativ 5 minute, fără capac. În final, acoperiți și lăsați să se gătească 30 de minute. La sfârșitul preparării, adăugați pătrunjelul tocat și serviți.

pagine realizate de
• pagini realizate de
Clara Mitola

traducere
Olivia Simion

GIUGNO • SETTEMBRE

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT. · STR. ION LUCA CARAGIALE NR. 24, 020045 BUCUREȘTI

TEL.: +4 0372 772 459; FAX: +4 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO